

”Molemmille tulee tavallaan niinku sydämeen reikä”

Oppilaiden ajatuksia kiusaamisesta ja sen ennaltaehkäisystä

Kasvatustiede
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Ruut Vuola

27.05.2024

Rauma

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijä: Ruut Vuola

Otsikko: ”Molemmille tulee tavallaan niinku sydämeen reikä” – Oppilaiden ajatuksia kiusaamisesta ja sen ennaltaehkäisystä

Ohjaaja: Yliopistotutkija Ville Mankki

Sivumäärä: 76 sivua

Päivämäärä: 27.05.2024

Tiivistelmä

Kiusaaminen on valitettavasti aina ajankohtainen, yhteiskunnallisesti merkittävä ongelma. Kiusaaminen ei ole koskaan tasa-arvoista, vaan kiusattu on puolustuskyvytön kiusaajaa tai kiusaajia vastaan. Kiusaaminen vahingoittaa yksilöä, ja sen seurauksista on vaikeaa toipua.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä oppilaille on koulukiusaamisesta ja miten kiusaamisen ennaltaehkäisy sekä KiVa Koulu -ohjelma näyttäytyvät oppilaille. Tutkimuksen aineisto kerättiin toisen ja viidennen luokan oppilaille suunnatulla haastattelututkimuksella. Haastattelututkimuksen tukena toimivat myös visuaaliset ja osallistavat menetelmät. Aineiston analysoinnissa on käytetty abduktiota teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä ja aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä. Visuaaliset ja osallistavat menetelmät on huomioitu analyysissä tutkimuksen tukena tuoden haastatteluihin lisää syvyyttä ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimusotteeni on kvalitatiivinen.

Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja KiVa Koulu -ohjelma välittyvät oppilaille eniten kiusaamisen vastaisina asenteina ja arvoina. Oppilaat omasivat myönteisiä kokemuksia KiVa Koulu -oppitunteja kohtaan ja kokivat ne erittäin opettavaisiksi. Kaikki tutkimukseen osallistuneet oppilaat määrittelivät kiusaamisen ilmiön vakavaksi, eikä kukaan tutkittavista vähätellyt kiusaamista toimintana. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat kokivat merkityksellisenä ja tehokkaana aikuisten puuttumisen kiusaamiseen. Oppilaat toivat esille tutkimuksessa myös sovinnon merkitystä erimielisyys- ja kiusaamistilanteissa.

Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että toisen ja viidennen luokan oppilaat hahmottavat kiusaamisen ilmiön hyvin konkreettisesti. Toisen ja viidennen luokan oppilaiden vastauksia vertailtaessa huomataan, että iän myötä kiusaamisilmiön syvällisempi ymmärrys kehittyy. Tulosten perusteella voidaan myös todeta, että kiusaamisen ennaltaehkäisevällä toiminnalla on myönteisiä vaikutuksia siihen, että oppilas kokee koulun ilmapiirin turvalliseksi. Kiusaamisen vastainen työ on yhteydessä myös empatiataitoihin sekä oppilaan kokemukseen omanarvontunteestaan. Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että KiVa Koulu -ohjelmalla on paljon myönteisiä vaikutuksia kiusaamisen vastaisen asenteiden ja arvojen opetuksessa. KiVa Koulu -ohjelman vaikutukset ulottuvat yli ohjelman tavoitteiden vaikuttaen myönteisesti myös oppilaan minäkuvaan sekä kouluympäristöön. Pitkäaikaiset kiusaamistapaukset ovat koko yhteiskunnan yhteisiä epäonnistumisia. Kiusaamisen seuraukset ovat kauaskantoisia ja johtavat välillä jopa äärimmäisiin tekoihin. Vastuunkanto tästä ilmiöstä kuuluu jokaiselle aikuiselle.

Avainsanat: koulukiusaaminen, koulukiusaamisen ennaltaehkäisy, KiVa Koulu -ohjelma

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Kiusaaminen ilmiönä	7
2.1	Mitä koulukiusaaminen on?	7
2.2	Kiusaamisen syitä	8
2.3	Oppilaiden välisiä kiusaamisen ilmenemismuotoja	9
2.4	Erilaiset oppilasroolit kiusaamisessa	11
2.5	Kiusaamisen seurauksia	12
2.6	Opettajan ammattia ohjaavat tekijät kiusaamisen vastaisessa työssä	13
3	KiVa Koulu -ohjelma	15
4	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	20
5	Tutkimuksen taustaa ja toteutus	22
5.1	Kvalitatiivinen tutkimus	22
5.2	Lapsi asiantuntijana	22
5.3	Aineiston hankinta	23
5.4	Aineiston analyysi	28
6	Tulokset	35
6.1	Oppilaiden kiusaamiskäsityksiä ja piirustukset	35
6.2	Ennaltaehkäisevät toimenpiteet KiVa -interventiossa	41
6.3	Kohdennetut toimenpiteet KiVa-interventiossa	46
6.4	Minäkuvan ja itsetunnon merkitys kiusaamisen ilmiössä	47
6.5	Turvallinen ja kunnioittava ilmapiiri koulussa	48
6.6	Empatiataidot	50
6.7	KiVa Koulu -ohjelma oppilaan näkökulmasta	51
6.8	Erot sukupuolten välillä	52
7	Pohdinta	55
7.1	Tulokset suhteessa aiempaan kirjallisuuteen	55
7.2	Eettisyys ja luotettavuus	57

7.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset	60
Lähteet	66
Liitteet	73
Liite 1. Saatekirje vanhemmille	73
Liite 2. Saatekirje oppilaille	74
Liite 3. Haastattelukysymykset	75

1 Johdanto

Kiusaaminen on valitettavasti aina ajankohtainen ja globaali ilmiö. Kiusaaminen koskettaa kaikkia iästä riippumatta, niin lapsia kuin aikuisia. Kiusaaminen vaikuttaa kielteisesti kiusattuun, kiusaajaan ja koko yhteisöön, jossa kiusaamista ilmenee. Ilmiönä se on yhteisöllinen, jossa vahvempi alistaa heikompa. Kiusaaja purkaa kiusattuun omaa aggressiotaan ja sosiaalista sopeutumattomuuttaan kiusaamisella. (Harjunkoski & Harjunkoski, 1994.) Kiusaamisessa on kyse vallan tai voiman väärinkäyttämisestä. Vallan tai voiman keinoin kiusaaja alistaa kiusattua ja näin saa yliotteen hänestä. (Salmivalli, 2010, s. 12–14.)

Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan noin joka kahdeskymmenes oppilas kokee koulukiusaamista viikoittain (THL, 2021). Uusimman kouluterveyskyselyn 2023 mukaan kiusaamista kokee noin joka kymmenes oppilas peruskouluikäisistä (THL, 2023). Kiusaamiskokemusten määrä on selkeästi noussut verrattuna vuoden 2021 kouluterveyskyselyn tuloksiin. Viime aikoina kiusaaminen on ollut mediassakin vahvasti esillä. Esimerkiksi Yle on uutisoinut paljon viime aikoina kiusaamisen ilmiöstä kouluissa. Yhteiskunnallinen keskustelu kiusaamisesta on tullut median kautta näin näkyvämmäksi. Yleisesti 2010-luvulla koulukiusaamistapausten määrä on vähentynyt Suomessa. Edelleen kiusaamista esiintyy kuitenkin paljon, ja jokainen tapaus on aina liikaa. Valitettavasti 2020-luvulla kiusaamistapausten määrä on kääntynyt kuitenkin uudelleen nousuun.

Kiusaamisen kohteeksi joutuminen on riski lapsen kehitykselle. Kiusaamisen aiheuttamat jäljet yltävät syvälle lapsen minuuteen asti, ja näistä jäljistä on vaikeaa toipua. Pahimmillaan kiusaamisen aiheuttamat seuraukset voivat rajoittaa uhria hänen loppuelämänsä ajan. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna kiusaamisella on yhteys lasten ja nuorten hyvinvointiin. Jos kiusaamistapausten määrä yhteiskunnassamme saataisiin vähenemään, vaikuttaisi se suoraan lasten ja nuorten hyvinvoinnin myönteiseen kehitykseen. (Kasvuntuki, 2020.)

Koulukiusaamisen tutkimisen aloitti Daniel Olweus Ruotsissa. Tieteellistä tutkimusta ilmiöstä on toteutettu 1970-luvulta alkaen. 1990-luvulta alkaen ilmiön yhteiskunnallinen keskustelu on ollut aktiivista Suomessa. (Salmivalli, 2010, s. 22–23; Limber ym., 2018.) Turun yliopiston professori Christina Salmivalli on tutkinut laajalti koulukiusaamisen ilmiötä.

Pro gradu -työssäni esittelen kiusaamisen ilmiötä ja käsittelen koulukiusaamista lasten välisenä ongelmana perusopetuksessa. Työni tutkimustehtävänä on selvittää, miten toisen ja viidennen luokan oppilaat kokevat kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja KiVa Koulu -ohjelman kouluympäristössä. Työssäni tutkin myös toisen ja viidennen luokan oppilaiden käsityksiä kiusaamisesta.

Tutkimusaiheeni on yhteiskunnallisesti merkittävä, sillä kiusaamisen ongelma koskettaa koko yhteiskuntaa. Kiusaamisesta aiheutuu valtavasti inhimillistä kärsimystä kiusatulle. Kiusatun kokema inhimillisen kärsimyksen määrää on mahdotonta ulkopuolisena edes ymmärtää. Yhteiskunnan resursseja kuluu valtavasti kiusaamisen seurausten jälkihoitoon.

2 Kiusaaminen ilmiönä

2.1 Mitä koulukiusaaminen on?

Koulukiusaaminen on jonkun oppilaan tahallista ja toistuvaa syrjintää, loukkaamista tai vahingoittamista. Kiusatun on vaikea puolustaa itseään kiusaajaa tai kiusaajia vastaan. Kiusaaminen voi olla verbaalista, fyysistä, epäsuoraa, netissä tapahtuvaa tai mitä tahansa toimintaa, jonka pyrkimyksenä on tarkoituksella satuttaa toista. (KiVa Koulu, 2022.)

Kiusaamistapauksissa ratkaisevaa on toiminnan systemaattisuus, eikä niinkään kiusaamisen ilmenemismuoto. Sellaista toimintaa, joka on tapahtunut vain kerran, ei määritellä kiusaamiseksi. Lyhytaikainenkin koulukiusaaminen voi satuttaa lasta syvästi ja aiheuttaa koulupäiviin turvattomuudentunnetta. Yleensä kiusaaminen on jatkuvaa, ja se tapahtuu aina samalle yksilölle; kiusaamista toteutetaan myös monilla tavoilla. Kiusaamisen määrittäminen ja mittaaminen on haasteellista, sillä yksilön kokemukset kiusaamisesta ovat aina kovin subjektiivisia. Keskiössä ovat kuitenkin uhrin omat kokemukset kiusaamisesta. (KiVa Koulu, 2022; Salmivalli, 2010.)

Yksittäiset tai toistuvastikin tapahtuvat tasaväkiset tappelut eivät ole kiusaamista, sillä tällöin lapset ovat keskenään tasavertaisia. Kiusaamisessa voimasuhteet ovat epätasapainossa. Kiusaaminen ei ole koskaan tasa-arvoista: kiusattu ei pysty puolustautumaan kiusaajiensa edessä. Kiusaaja on aina kiusattua vahvempi. Esimerkiksi kiusaaja voi olla fyysisesti voimakkaampi kuin kiusattu tai kiusaajia on useita, kun taas kiusaamisen uhri on yksin. (Salmivalli, 2010, s. 12–15.)

Vuorovaikutussuhteisiin kuuluu myös erimielisyyksiä ja konflikteja. Lasten ja nuorten välienselvittelyillä on myös omia kehityksellisiä tehtäviä. Lapsen tunnetaidot edistyvät sovitellessa erimielisyyksiä, ja lapsi oppii niiden kautta sopimaan ja ratkomaan konflikteja myös tulevaisuudessa. (Salmivalli, 2010, s. 12–15.)

Oppilaiden kesken tapahtuvat sanailut, hännäämiset ja erimielisyydet eivät siis välttämättä ole kiusaamista. Riitojen ja kiusaamisen ero on siinä, että kiusaaminen on toimintana toistuvaa, jolla yritetään tarkoituksellisesti satuttamaan toista. Riidat taas ovat lasten keskinäisistä erimielisyyksistä syntyviä. Osa oppilaista on luokassa suositumpia kuin muut.

Koulukiusaamisesta puhutaan vasta silloin, kun epäsuositulle oppilaalle aletaan toistuvasti ilmaisemaan näitä kielteisiä tunteita. Kiusaamisessa on toiminnan lisäksi kyse myös asenteista: esimerkiksi, miten muut koulutoverit näkevät tilanteen ja miten kiusattu itse suhtautuu tilanteeseensa. (Salmivalli, 2010, s. 12–15.)

2.2 Kiusaamisen syitä

Aluksi kiusaaja hakee informaatiota siitä, miten kiusattu suhtautuu häneen kohdistuvaan kiusaamistilanteeseen. Kiusaaminen alkaa siis kiusatun testailusta. Kiusaaja etsii alkuun tietoa myös siitä, miten muut koululaiset lähtevät kiusaamiseen mukaan. (Saloviita ym., 2009, s. 132–134; Hamarus ym., 2015, s. 23.) Riski kiusaamiseen on huomattavan suuri ryhmissä, joissa vallitsee positiivinen asennoituminen kiusaamiseen. Tämänlaisissa ryhmissä kiusaaminen on hyväksytympää ja uhrin asemasta luullaan koituvan kielteisiä seurauksia. Tämänkaltaisissa kouluilmapiireissä kiusaajien kannustaminen on tyypillistä ja kiusattujen puolustaminen epätavallista. (Kasvuntuki, 2020.)

Jokaisessa yhteisössä, oppilaitoksessa ja luokassa vallitsevat tietyt kulttuuriset arvostukset. Kiusaaminen alkaa usein näiden arvostusten vastakohtien kaltaisista piirteistä, sillä niitä ei ryhmässä arvosteta. Kiusaaminen toimintana vahvistaa näin ollen entisestään jo olemassa olevia arvostuksia. (Saloviita ym., 2009, s. 132–134; Hamarus ym., 2015, s. 23.) Erilaisissa yhteisöissä on omaksuttu kuitenkin erilaisia arvostuksia. Syyt kiusaamiseen voivat olla todella erilaisia vertailtaessa eri yhteisöjä ja oppilaitoksia. Oppilaskulttuurin omaksumat arvostukset linkittyvät tavallisesti yhteen nuorisokulttuurin arvostuksien kanssa. Yleensä nuorisokulttuurin arvostukset ovat yhteydessä vaatteisiin, ulkonäköön, koulumenestykseen, harrastuksiin, aineelliseen pääomaan, maailmankatsomukseen, etnisyyteen, vammaan tai sairauteen. (Saloviita ym., 2009, s. 132–134.)

Kiusaamisen syynä on tavallisesti jokin kiusatun piirre: kiusattu on ärsyttävä tai erilainen. Varsinainen syy kiusaamiseen ei kuitenkaan ole siihen ilmaistu peruste, sillä poikkeavuutta ja erilaisuutta on löydettävissä meistä jokaisesta. Yleensä kiusaaminen jatkuu, vaikka kiusattu yrittäisi häivyttää itsestään pois kiusaamiseen sanoitetun syyn. Kiusaamiseen sanoitettu piirre

ei koskaan ole kiusaamisen oikea syy. Todellinen syy on muualla. (Saloviita ym., 2009, s. 132–134.)

Syy kiusaamiselle on useimmiten kiusaajan oma paha olo. Kiusaajan sosiaalinen sopeutumattomuus purkautuu kiusaamiseen aggression keinoin. (Harjunkoski & Harjunkoski, 1994.) Kiusaamisen syyn takana ovat kiusaajan omat aikomukset ja merkitykset. Kiusaaja tavoittelee kiusaamisen keinoin valtaa, statusta tai suosiota yhteisössä. Maine, jonka kiusaamisen keinoin saavuttaa, ei välttämättä kuitenkaan ole myönteinen. Kiusaajan statusta ylläpitääkin useimmiten pelko. Näin kukaan sivustaseuraaja ei uskalla mennä väliin, sillä hän pelkää itse joutuvansa uhriksi. (Saloviita ym., 2009, s. 134–135.)

Joidenkin lasten mielestä kiusaaminen tuntuu kivalta, ja siksi he kiusaavat. Joillekin lapsille toisen vahingoittaminen tuottaa valitettavasti mielihyvää, eikä se johdu persoonallisuudenhäiriöistä tai vanhempien kasvatuksellisista puutteista. Aikuiset vähättelevät useasti asiaa perustellen sillä, ettei lapsi todella tarkoita sanomaansa, vaikka oikeasti lapsi tarkoittaa. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 71.)

Keltikangas-Järvinen (2017) kirjoittaa, ettei kiusaajien problematiikkaan ole olemassa yhtä yhteistä selittävää tekijää. Kiusaaja on tavallisesti lapsi, joka on huomannut maailmassa toimivan lainalaisuuden: halu saada kunnioitusta ja valtaa saavutetaan nopeimmin aggression keinoin. Keltikangas-Järvinen kirjoittaaakin, että kasvatuksen yhtenä tehtävänä on purkaa tämä lainalaisuus ja tuoda jotain sosiaalisempaa ja rakentavampaa sen tilalle. (Keltikangas-Järvinen, 2017.)

2.3 Oppilaiden välisiä kiusaamisen ilmenemismuotoja

Sanallinen kiusaaminen on toisen tarkoituksellista loukkaamista verbaalisin keinoin. Verbaalisen kiusaamisen ilmenemismuotoja ovat uhkailu, pahan puhuminen, pilkkaaminen, haukkuminen, kuiskuttelu ja toiselle nauraminen. Verbaalinen kiusaaminen voi ilmetä myös toisen pelotteluna tai syrjivinä kommentteina, kuten rasismina tai homofobiana. Sanallista kiusaamista pääsee tapahtumaan vuorovaikutustilanteissa ja median alustoilla. Verbaalinen kiusaaminen on helpommin havaittavissa kuin epäsuora kiusaaminen. Näin ollen siihen on myös helpompaa aikuisena puuttua. (Höistad, 2003, s. 82–85; Pöyhönen, 2021, s. 20–23.)

Fyysinen kiusaaminen on toisen satuttamista fyysisin keinoin. Se on väkivaltaa, jonka ilmenemismuotoja ovat esimerkiksi lyöminen, töniminen, tavaroiden piilottaminen tai toisen tiellä oleminen. Kiusaamisen eri ilmenemismuodoista fyysinen kiusaaminen on kaikkein helpoiten havaittavissa. Fyysisillä muodoilla kiusaaminen on tyypillistä erityisesti poikien keskuudessa. Fyysisen kiusaamisen jälkiä, kuten vahingoittuneita vaatteita ja mustelmia, on helppo huomata lapsesta. Kiusaaja voi piilottaa väkivallan urheilun tai leikin sisälle. Esimerkiksi jalkapallopeleissä kehokontaktit ovat sallittuja, ja näin kiusaamista pääsee tapahtumaan pelin sisällä. Näin pelin sisällä kiusattua voidaan esimerkiksi taklata tarkoituksellisesti tai hänelle voidaan jättää syöttelemttä. Opettajan puuttuessa lasten välisiin konflikteihin tai muihin ahdistaviin tilanteisiin oppilaat saattavat todeta asian olevan vain urheilua tai leikkiä, vaikka oikeasti kyse olisi kiusaamisesta. (Höistad, 2003, s. 85–93; Pöyhönen, 2021, s. 20–23.)

Epäsuora kiusaaminen on melko näkymätön kiusaamisen muoto. Se perustuu ryhmän sisäisiin jaettuihin merkityksiin, joita ulkopuolisena on haastavaa huomata. Epäsuoran kiusaamisen muotoja ovat esimerkiksi toisen sulkeminen ryhmästä ulkopuolelle tai toisen muu välinpitämätön kohtelu. Epäsuora kiusaaminen on tyypillistä erityisesti tyttöjen keskuudessa. Siihen on vaikeaa aikuisena puuttua, sillä se pääsee tapahtumaan piilossa. Kiusatulle epäsuora kiusaaminen on psyykkisesti todella kuluttavaa ja raskasta. (Harjunkoski & Harjunkoski, 1994; Pöyhönen, 2021, s. 20–23.)

Duncan ja Rivers (2013) jakavat epäsuoran aggression suhteelliseen kiusaamiseen, sosiaaliseen kiusaamiseen ja epäsuoraan kiusaamiseen. Yhteistä näille toiminnan muodoille on, että ne kaikki ovat riippuvaisia hyvistä verbaalisista taidoista ja kaikkien muotojen tavoitteena on vahingoittaa yksilön sosiaalista asemaa. Tytöt manipuloivat vertaissuhteitaan, esimerkiksi juoruavat valheita toisistaan tai sulkevat jonkun kaveriporukastaan ulkopuolelle. (Duncan & Rivers, 2013, s.45.)

Nettikiusaamisella tarkoitetaan verkossa tapahtuvaa kiusaamista. Somekiusaaminen taas on sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista. Kiusaamistoiminnan tarkoituksena on toisen tarkoituksellinen vahingoittaminen esimerkiksi sähköpostien, viestien, kuvien lähettämisen tai muun sosiaalisen median toiminnan kautta. Netti- ja somekiusaamisen ongelmana on sanattoman viestinnän puuttuminen sekä tietynlainen anonymiteetti. Some- ja verkko alustoilla viestejä ja kuvia on helppoa jakaa eteenpäin, ja näin jaetut tiedot ovat melko

pysyviä. Kun tiedot ovat levinneet eteenpäin, on niitä jälkeinpäin hankala poistaa verkosta. (Shariff, 2008; Pöyhönen, 2021, s. 23–29.)

Sukupuolten välillä on havaittavissa eroja kiusaamisen muodoissa. Tyttöjen ja poikien kiusaamista ja niiden eroja on tutkittu paljon, mutta muunsukupuolisten lasten kiusaamisesta ei ole vielä olemassa tietääkseni tutkimustietoa.

Duncan ja Rivers (2013) kertovat, että tytöille tyypillistä on purkaa aggressiotaan epäsuorasti. Tytöt manipuloivat vertaissuhteitaan esimerkiksi juoruavat valheita toisistaan tai sulkevat jonkun kaveriporukastaan ulkopuolelle. (Duncan & Rivers, 2013, s.45.)

Myös Silva ja kollegat (2013) toteavat tutkimuksessaan tyttöjen kiusaamisen saavan enemmän epäsuoria muotoja. (Silva ym., 2013.)

Silva ja kollegat (2013) esittävät poikien kiusaamisen saavan sekä suoria että epäsuoriamuotoja. Höistad (2003) taas kertoo poikien kiusaamisen olevan tyypillisesti suoraa, kuten fyysistä kiusaamista. (Höistad, 2003.) Silva ja kollegat (2013) kertovat poikien joutuvan kiusaamisen uhreiksi tyttöjä useammin erilaisia kiusaamisenmuotoja tarkasteltaessa; erot eivät kuitenkaan ole suuria. (Silva ym., 2013.)

2.4 Erilaiset oppilasroolit kiusaamisessa

Ryhmässä yksilöille syntyy erilaisia rooleja. Roolit oppilaiden välillä perustuvat yksilön omaan kokemukseen minuudestaan sekä muista erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Roolit ovat aina vastavuoroisia. Näin niissä on aina olemassa jotain ryhmän jäsenten antamaa ja jotain yksilön ottamaa. Joskus oppilas voi ajautua rooliin, johon hän ei edes toivoisi joutuvan. Joskus roolit muodostuvat toiminnan ennusteiksi, jolloin ryhmän osallisten odotukset määrittävät enemmän ja enemmän henkilön käyttäytymistä. Samalla henkilöllä saattaa olla eri rooleja erilaisissa tilanteissa ja porukoissa. Kiusaamisen ilmiössä erilaiset oppilasroolit ovat myös läsnä. (Salmivalli, 1998.)

Salmivallin (1998) mukaan kiusaamisen ilmiössä ovat mukana seuraavat roolit:

- Kiusaamisen aloittava henkilö on kiusaaja. Kiusaaja voi yllyttää muita lapsia mukaan sekä mahdollisesti jopa pakottaa toisia kiusaamiseen.
- Toistuvan ja systemaattisen kiusaamisen kohteeksi joutunut henkilö on kiusattu.

- Kiusaajan apulainen on kiusaamisessa mukana seuraajan roolissa. Apulainen voi avustaa kiusaajaa ja lähtee itse helposti mukaan kiusaamiseen.
- Kiusaamisen vahvistaja on yleensä kiusaamistilanteiden yleisönä. Hän voi esimerkiksi nauraa kiusatulle. Vahvistaja antaa usein kannustavaa palautetta kiusaamisesta kiusaajalle.
- Kiusatun puolelle asettuva henkilö on puolustaja. Puolustaja pyrkii saamaan muut lopettamaan kiusaamisen tai saattaa muilla tavoin tukea kiusattua.
- Ulkopuolinen ei osallistu kiusaamistilanteisiin vaan pyrkii olemaan niistä sivussa. Hän voi olla kuitenkin kiusaamistilanteesta tietoinen.

Tavallisesti useimmat oppilaat eivät hyväksy kiusaamista. Ryhmässä he kuitenkin tulevat toimineeksi tavoilla, jotka vahvistavat kiusaamista; he eivät välttämättä tiedosta omaa toimintaansa. (Salmivalli, 1998.)

2.5 Kiusaamisen seurauksia

Kiusaamisen aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia on paljon tutkittu. Lapsen kehitykselle on aina vakava riski, jos lapsi joutuu kiusaamisen kohteeksi. Kiusaamiskokemuksia omaavat oppilaat kärsivät mielenterveysongelmista ja kokevat yksinäisyyttä muita useammin. Kiusatulle kiusaaminen aiheuttaa masennuksen, häpeän ja pelon tunteita sekä kyvyttömyyttä uskoa hyvään elämään. (Hamarus ym., 2015, s. 50.) Kokemukseen kiusatuksi tulemisesta ovat yhteydessä esimerkiksi sosiaalinen ahdistuneisuus, yleinen ahdistuneisuus, masennus ja itsetuhoiset ajatukset. Kiusatuksi tulemisen kokemukseen liittyvät myös huonon itsetunnon ja kielteisen minäkuvan kehittyminen. Ongelmat, jotka aiheutuvat kiusaamisesta voivat olla lyhyt- tai pitkäaikaisia ongelmia. (Salmivalli, 2010, s. 25–30; Kasvuntuki, 2020.)

Kiusatulle kiusaaminen on muuttumaton tilanne, joka ei mene ohi. Koulukiusaaminen jatkuu monia vuosia useissa tapauksissa. Salmivalli (2010) kuvailee kiusatun kokemuksen ulottuvan kokonaisvaltaiseen ihmisarvon menetykseen asti. Joissain tilanteissa kiusaaminen on johtanut jopa kiusatun itsemurhaan (Salmivalli, 2010, s. 14, 26; Shariff, 2008; Rettew & Pawlowski, 2016).

Kiusatulle kiusaaminen tuottaa turvattomuudentunnetta. Pelko varjostaa kiusatun kouluarkea. Kiusatun pelko aiheuttaa monesti koulupoissaoloja ja vaikuttaa lapsen keskittymiskyvyn laskuun. Nämä tekijät taas yhteisesti vaikuttavat suoraan kiusatun koulumenestykseen.

Kiusaaminen voi myös aiheuttaa lapselle voimakkaan inhon koulua kohtaan. Tämä taas vaikuttaa olennaisesti oppilaan kouluviihtyvyyteen. Kiusaamisen vaikutukset ulottuvat osittain myös yksilön opiskeluihin ja uravalintaan, sillä kiusattu ei hae ainakaan samaan koulutukseen kiusaajan kanssa. (Hamarus ym., 2015, s. 50–51.) Salmivalli (2010) kirjoittaa, että jo yksi ystävyysuhde suojaa kiusattua siten ettei, kiusaamisen seuraukset pääse ulottumaan niin syväälle, kuin jos kiusattu jää ilman toverisuhteita. (Salmivalli, 2010.)

Kiusaamisen negatiiviset seuraukset voivat näkyä vielä usean vuoden kuluttua kiusatun elämässä. Isaacs ja kollegat (2008) kertovat tutkimuksessaan, miten 14-vuotiaana kiusatuksi joutuneilla oli toisia heikompi itsetunto vielä 23-vuotiaina. Heikko itsetunto oli myös yhteydessä vähäiseen kodin antamaan tukeen lapsen kiusaamiskokemukselle. (Isaacs ym., 2008.)

Kiusaaminen luo kiusatulle valtavasti inhimillistä kärsimystä. Tätä kärsimyksen määrää on mahdotonta mitata rahassa. Yhteiskunnalle kiusaamisesta koituu myös paljon kustannuksia. Yksi kiusattu lapsi kustantaa Yhdysvalloissa yhteiskunnalle suunnilleen 1,4 miljoonan dollarin kustannukset. (Ahtola, 2016.) Suomessa vastaavanlaista tutkimusta ei ole toteutettu.

2.6 Opettajan ammattia ohjaavat tekijät kiusaamisen vastaisessa työssä

Opetussuunnitelma (2014) muodostaa pohjan kiusaamisen vastaiselle työlle.

Opetussuunnitelmassa määritellään tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetuksesta, turvallisuuden ja yhteisöllisyyden edistämisestä sekä koulun toimintakulttuuria koskevista säädöksistä. (OPS, 2014.) Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, johon sisältyy niin psyykkinen kuin fyysinen kouluympäristö. (Perusopetuslaki 1998/628, 29 §.) Perusopetuslain perusteella voidaan todeta, että turvallisessa kouluympäristössä ei saisi olla tilaa kiusaamiselle. Kiusaamisen ennaltaehkäisevän työn taustalla toimivat näin myös perusopetuslain säädökset, jotka ohjaavat opettajan työtä.

Salmivalli ja kollegat (2018) kertovat, että perusopetuslain pykälä 29 velvoittaa koulua suhtautumaan kaikkiin esiin tuleviin kiusaamistapauksiin asianmukaisella tavalla sekä toimimaan ja selvittämään tapaukset niiden vaatimin toimenpitein. (Salmivalli ym., 2018.) Rikander (2021) kirjoittaa, että kiusaaminen ja väkivalta voivat mahdollisesti tulla jopa osaksi oppilaitoskulttuuria, sillä oppilaitoksessa tapahtuva väkivalta vaatii kiusaamisen sallivan

ilmapiirin. Kiusaaminen on vallankäytön muoto ja näin ollen vahvistaa kielteisiä valtarakenteita yhteisössä, kun taas kiusaamiseen puuttumattomuus vahvistaa tilannetta seuraavien ajattelua kiusaamisen hyväksyttävyydestä. (Rikander, 2021.)

Jokaisen oppilaan oikeuteen kuuluu turvallinen kouluympäristö. Sosiaalisesti hyvinvoivan koulun rakentaminen sisältyy jokaisen opettajan työhön. Koulutuksen järjestäjän tehtävään kuuluu huolehtia koulun suunnitelmasta suojella lapsia häirintää, väkivaltaa ja kiusaamista vastaan. (Hamarus, 2008.)

Opetussuunnitelman arvoperustassa (2014) alleviivataan yksilön arvokkuutta ja ainutlaatuisuutta omana itsenään. Arvoperustassa (2014) kerrotaan, että yhteisön tulee välittää koululaisten hyvinvoinnista. (OPS, 2014, s. 15–16.) Näin ollen opetussuunnitelma ohjaa ja kiinnittää huomion opetuksen taustalla vaikuttaviin arvoihin ja vuorovaikutukseen. Nämä arvot toteutuessaan estävät kiusaamisen syntymistä.

Kiusaamisen vastainen suunnitelma sisältyy koulukohtaiseen opiskeluhoitosuunnitelmaan. Ohjeet tämän laatimiseen on kerrottu opetussuunnitelmassa. Koulun tulee kuvata kiusaamisen vastaisessa suunnitelmassa kiusaamiseen olemassa olevat puuttumisen keinot sekä, kuinka koulu aikoo toteuttaa kiusaamisen ehkäisyä toiminnassaan. Suunnitelmassa tulee kuvata myös, kuinka kiusaamista käsitellään niin yhteisö-, ryhmä- kuin myös yksilötasolla. Myös kiusaamisen jälkiseurannan, yksilöllisen tuen, seurausten hoidon ja muiden mahdollisten keinojen tulee tulla esille koulun kiusaamisen vastaisessa suunnitelmassa. Suunnitelman arviointi, päivitys ja seuranta tulee myös kuvailla suunnitelmassa. Yhteistyö vanhempien ja viranomaisten kanssa sekä henkilökunnan tiedottaminen ja perehdytys tulee kertoa koulun kiusaamisen vastaisessa suunnitelmassa. (Laitinen ym., 2020.)

Kiusaamiselle ei ole olemassa omaa rikosnimikettä, mutta joissain tapauksissa kiusaaminen täyttää myös rikoksen piirteet. Tällöin siitä pitää tehdä rikosilmoitus poliisille. Kiusaaminen voi rikoksena olla pahoinpitely, kunnianloukkaus, laiton uhkaus tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen. (Poliisi, 2024.)

3 KiVa Koulu -ohjelma

Eri puolilla maailmaa on kehitetty useita erilaisia kiusaamisen vastaisia interventio-ohjelmia. Esimerkiksi Norjassa Olweus on kehittänyt oman interventio-ohjelman, jota nykyisin hyödynnetään Norjan lisäksi myös useissa eri maissa (Olweus, 1992; Limber ym., 2018). KiVa Koulu -interventio on käytetyin kiusaamisen vastainen ohjelma Suomessa. KiVa Koulu on todettu eri tutkimuksissa yhdeksi maailman toimivimmaksi kiusaamisen vastaiseksi interventioksi. Ohjelma on suunniteltu suomalaisen perusopetusympäristöön, mutta nykyisin sitä käytetään Suomen lisäksi yli 20 eri maassa. (KiVa Koulu, 2022.) Salmivalli ja kollegat (2018) kirjoittavat, että kiusaamistapausten määrä koulussa on suoraan yhteydessä siihen, kuinka kauan kyseinen koulu on toteuttanut KiVa Koulu -ohjelmaa. (Salmivalli ym., 2018.)

KiVa Koulu interventio-ohjelma on kehitetty Suomessa Turun yliopistossa yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa 2000-luvun alussa. KiVa-lyhenne muodostuu sanoista kiusaamisen vastainen tai kiusaamista vastustava. Intervention tavoitteena on ehkäistä ja vähentää koulukiusaamista sekä saada kiusaamisen kielteiset seuraukset mahdollisimman vähäisiksi. Ohjelma käsittelee koulukiusaamista ryhmäilmionä. Sen keskeisenä tavoitteena on huomioida kiusaamistilannetta sivustaseuraajat ja heidän käyttöksensä. Näillä keinoilla voidaan vähentää kiusaajan saamia palkintoja kiusaamisesta. (Herkama ym., 2017; Salmivalli ym., 2010.)

KiVa Koulu -ohjelma on aina koko koulun interventio, eli sitä toteutetaan kaikilla luokkasteilla. KiVa Koulu -intervention neljä piirrettä ovat:

1. Interventio tarjoaa monipuolisia materiaaleja niin oppilaille, opettajille kuin myös vanhemmille.
2. Virtuaalista oppimisympäristöä hyödynnetään osana opetusta, esimerkiksi erilaisia tietokonepelejä.
3. Jokaisen vastuuta ilmiössä korostetaan ja kiusaamisen torjumisessa vaikutetaan koko ryhmään.
4. Intervention kokonaisvaltaisuus: kokonaisuuteen sisältyy sekä kohdennettuja että yleisiä toimia.

KiVa Koulu -intervention yleiset toimenpiteet ovat pääsääntöisesti kiusaamista ennaltaehkäisevää toimintaa, johon osallistuvat kaikki koulun oppilaat. Kohdennetut toimenpiteet taas tulevat käyttöön, kun kiusaamistapauksia tulee koulussa ilmi. Kohdennetut toimenpiteet kohdistuvat erityisesti kiusattuun ja kiusaamisessa mukana olleille. Kohdennettujen toimenpiteiden pyrkimyksenä on saada kiusaaminen loppumaan. (Salmivalli ym., 2010.)

KiVa Koulu -ohjelman opettajan oppaassa (2018) todetaan, ettei koulun henkilökunnan puuttuminen yksittäisiin kiusaamistilanteisiin ole riittävää kiusaamiseen puuttumista. Jokaiseen aikuisen todistamaan kiusaamistilanteeseen on välttämätöntä puuttua, mutta tämä ei yksinään ole riittävä toimenpide. Kiusaamiseen puuttumisen tulisi tarkoittaa sitä, että oppilaan kokonaistilanteeseen puututaan. Tällöin kaikkien kiusaamiseen osallistuneiden oppilaiden kanssa keskustellaan tilanteesta ja tehdään selväksi, ettei kiusaaminen toimintana voi jatkua, sekä sovitaan seurantatapaamisista, joissa varmistetaan, ettei kiusaaminen ole jatkunut. (Salmivalli ym., 2018.)

Koulu, joka toteuttaa KiVa Koulu -ohjelmaa, muodostaa työryhmän eli KiVa-tiimin. KiVa-tiimiin kuuluu vähintään kolme aikuista, opettajia tai muita koulun aikuisia. KiVa-tiimi selvittää koulussa esille tulleita kiusaamistapauksia yhteistyössä luokanopettajien kanssa. KiVa Koulu -ohjelmassa kiusaamistapauksia selvitetään hyödyntäen sarjaa yksilö- ja pienryhmäkeskusteluja KiVa-tiimin, kiusatun ja kiusaamiseen osallistuneiden oppilaiden kesken. Keskusteluissa kiusaamiseen osallistuneita oppilaita tavataan yhdessä ja erikseen. Keskustelujen kautta lapsille annetaan mahdollisuus ensin itse korjata omaa toimintaansa. Selvittämiskeskusteluja seuraa aina myös seurantatapaaminen. KiVa Koulu -ohjelman selvittämisprosessiin sisältyy luokanvalvojan tapaaminen sellaisten oppilaiden kanssa, jotka eivät ole osallistuneet kiusaamistapaukseen. Nämä oppilaat yritetään saada kiusatun tueksi. (Salmivalli ym., 2010.)

Kohdennetuissa toimenpiteissä kiusaamistapauksen tullessa ilmi aikuinen välittömästi reagoi kiusaamiseen ja tarjoaa tukea ja apua kiusatulle. KiVa-tiimi ratkoo tapauksia, joissa on kyse systemaattisesta kiusaamisesta. Luokanopettaja käsittelee kiusaamistilanteet, joita on tapahtunut vain kerran tai kaksi. (Salmivalli ym., 2010.)

KiVa Koulu -ohjelmaa toteuttava koulu järjestää oppilaalle ensimmäisellä luokalla kymmenen kaksoistuntia oppitunteja KiVa-aiheista. Neljännellä luokalla kymmenen kaksoistuntia KiVa-aiheista oppituntia järjestetään uudestaan mutta eri aiheista kuin ensimmäisellä luokalla. Seitsemännellä luokalla KiVa-oppitunnit muuttuvat KiVa-teemoiksi, joita koulu voi toteuttaa erilaisin tavoin esimerkiksi teemapäivinä tai oppitunteina. Tämä kaikki peruskouluaikeinen toiminta kuuluu KiVa Koulun yleisiin toimenpiteisiin, joita järjestetään jokaiselle koulun oppilaalle. (Salmivalli ym., 2010.)

KiVa Koulu -ohjelman ensimmäisen luokan oppitunnit sisältävät aiheiltaan ryhmävuorovaikutuksen harjoittelua, tunnetaitojen harjoittelua, erilaisuuden käsittelyä, kiusaamisesta kertovan kirjallisuuden käsittelyä, kiusaamisen eettisyyden ymmärtämistä ja kiusaamisen vastaisen sopimuksen luomista. Jokaiselle oppitunnille on annettu omat aiheensa ensimmäisellä luokalla. (Salmivalli ym., 2010.) Intervention neljännen luokan oppitunnit taas käsittelevät aihepiireiltään enemmän kiusaamisen ilmiön laajempaa tietoisuuden kehittämistä oppilaille (Salmivalli ym., 2009).

Ensimmäisen ja neljännen luokan oppilaille toteutettaviin KiVa Koulu -oppitunteihin liittyy olennaisesti kiusaamisen vastainen tietokonepeli KiVa-peli. KiVa-pelistä on olemassa omat versiot ensimmäisen ja neljännen luokan oppilaille. Pelin tarkoituksena on, että sitä voi pelata niin koulussa kuin kotona. KiVa-peli kertaa KiVa -oppituntien asioita, ja pelissä voi harjoitella toimimaan rakentavasti tilanteissa, joissa kaveria kiusataan. KiVa-pelissä reflektoidaan myös omaa toimintaa omien ystävien kanssa koulussa erilaisten kysymyksiä kautta ja saadaan näin palautetta omasta toiminnasta. (Salmivalli ym., 2010, s.148.) KiVa-pelin lisäksi ohjelmaan kuuluu virtuaalisina alustoina myös KiVa street -toimintaympäristö, seppo-tehtävät ekaluokkalaisille ja Pulmikas-peli, joka on suunnattu neljännestä luokasta eteenpäin (Salmivalli ym., 2018).

KiVa Koulu -intervention aiheet sisältävät erilaisia ryhmävuorovaikutukseen, sosiaalisemotionaalisiin taitoihin ja kiusaamisen prosessiin liittyviä kysymyksiä (Herkama ym., 2017). Suomessa KiVa Koulu -ohjelman on todettu toimivan parhaiten 4.–6.-luokkalaisilla. Yläkoulussa intervention vaikuttavuus on ollut heikointa. (Pöyhönen, 2021, s. 173–180.)

KiVa Koulu on ollut mukana Gaffneyn ja kollegoiden (2019) meta-analyysissä. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan yleisesti tarkasteltuna kiusaamisen vastaiset ohjelmat vähentävät kiusatuksi joutumista noin 15–16 prosenttia ja kiusaajana olemista noin 19–20 prosenttia. (Gaffney ym., 2019.) KiVa Koulu -ohjelma on laajalti kansainvälisesti käytössä ja se on todettu eri tutkimuksissa yhdeksi maailman tehokkaimmaksi kiusaamisen vastaiseksi interventio-ohjelmaksi. (KiVa Koulu, 2022.)

Kaukiainen ja Salmivalli (2009) ovat kehittäneet KiVa Koulu -ohjelmaan myös vanhemmille suunnatun oppaan. Oppaan tarkoituksena on neuvoa kasvattajille, mitä kiusaamiselle voidaan tehdä niin kotona kuin koulussa. Oppaassa perehdytetään vanhemmat kiusaamisen ilmiöön sekä neuvotaan, kuinka vanhempana kuuluu toimia, jos epäilee oman lapsen joutuneen kiusaamisen kohteeksi tai jos epäilee oman lapsen osallistuvan kiusaamiseen. Oppaassa painotetaan arkisten kysymysten merkitystä: miten koulussa meni? kenen kanssa olit koulussa tänään? Kysymysten avulla vanhempi osoittaa kiinnostustaan lapsen koulunkäyntiä kohtaan, ja kysymykset tarjoavat keskustelun avauksen myös mahdollisille haasteille, joita koulussa voi olla.

Kaukiainen ja Salmivalli (2009) painottavat oppaassaan, että vanhemman tärkein tehtävä on oman lapsen ehdoitta rakastaminen sekä rohkaiseminen. Vanhempana kiusatulle on tärkeää kertoa:

1. kiusaaminen ei ole lapsen omaa syytä
2. kiusaaminen kestetään yhdessä
3. kiusaamiseen saadaan tukea ja apua sekä se saadaan loppumaan

(Kaukiainen & Salmivalli, 2009.)

Osallisuudella tarkoitetaan oppilaan mahdollisuutta osallistua koulun toimintaan ja toiminnan kehittämiseen. KiVa Koulu -ohjelma painottaa myös oppilaiden osallisuutta kiusaamisen vähentämiseksi. Oppilaiden osallisuus kiusaamisen vastaisen työn eteen on merkityksellistä, sillä juuri yhteisössä vallitsevat normit vaikuttavat ratkaisevasti kiusaamisen esiintyvyyteen. Esimerkiksi tukioppilaita ja opiskelijakunnan hallitusta voi osallistaa kiusaamisen vastaiseen työhön. (Salmivalli ym., 2018.)

KiVa Koulu neljännen luokan opettajan oppaassa on määritelty neljä näkökulmaa osallisuuden edistämiseksi:

1. Luottamuksen luominen aikuisten ja oppilaiden välille.
2. Aikuisten ja oppilaiden vuoropuhelun vahvistaminen.
3. Oppilaiden oma toiminta positiivisen yhteishengen edistämiseksi.
4. Huonoa kohtelua ja kiusaamista kokeneiden oppilaiden huomioiminen.

(Salmivalli ym., 2018.)

KiVa Koulu -ohjelmaa on kritisoitu mediassa myös siitä, ettei se riitä vakavan ja väkivaltaisen kiusaamisen ehkäisyyn. Esimerkiksi Koskelan surmassa oppilaiden koulussa oli käytössä KiVa-interventio. (Thynel & Jääri, 2021.) Ohjelma herättää kasvatusalan ihmisissä välillä myös voimakasta kritiikkiä. Esimerkiksi ohjelman selvittämiskeskusteluista puhutaan, että ne voivat olla melko traumaattisia, kun kiusaaja ja kiusattu kohtaavat ja kiusaamistilanteesta keskustellaan. Joskus tilanne saattaa kääntyä aivan pääläelleen ja lopulta kiusattu joutuu pyytämään tilanteissa anteeksi. Tällainen tietysti on kiusatun mielelle erittäin traumaattista. Joissain tilanteissa myös KiVa-tiimin puuttuminen tilanteisiin ei ole saanut tilannetta loppumaan. Joissain kouluissa oppilaat saattavat jopa nauraa KiVa Koulu -ohjelmalle, sillä he pitävät sitä niin tehottomana. KiVa Koulu -ohjelma on tarkasti suunniteltu, mutta monet koulut soveltavat sitä vapaasti tai toteuttavat sitä haluamallaan tavalla. Tämä ei ole tarkoituksenmukaista. (Munukka & Kurki, 2019.) KiVa Koulu -ohjelman tarkoitukset ovat erittäin hyvät, mutta sitä tosiasiaa ei pidä unohtaa, että ohjelma on kuitenkin myös tuote, jota myydään kouluille.

4 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Kiusaamisen ilmiötä on tutkittu paljon. Aiemmat tutkimukset koulukiusaamisesta ovat käsitelleet muun muassa koulukiusaamisen syitä ja seurauksia. Kiusaamista vastaan on kehitetty myös useita interventio-ohjelmia, ja näiden vaikuttavuutta on tutkittu aiemmissa tutkimuksissa. Muutamissa pro gradu -tutkielmissa on myös tutkittu, miten lapset määrittelevät kiusaamista. Vastaavaa tutkimusta kiusaamisen ennaltaehkäisystä perusopetuksen oppilaiden näkökulmasta ei ole tietääkseni julkaistu aikaisemmin Suomessa. Näin tutkimukseni tarkoituksena on myös auttaa kehittämään kiusaamistutkimusta tuomalla siihen uutta tietoa ja uusia näkökulmia. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on auttaa ymmärtämään paremmin KiVa Koulu -ohjelmaa ja kiusaamisen ennaltaehkäisyn toteutumista oppilaiden näkökulmasta.

Harcourt ja Einarsdottir (2011) toteavat, että lasten näkemysten sisällyttäminen tieteellisen tutkimuksen kenttään on merkityksellistä saadaksemme tietoa heidän kokemusmaailmastaan (Harcourt & Einarsdottir, 2011). Eldén (2013) kirjoittaa lasten olevan tutkimuksen kohteina samanaikaisesti asiantuntevia ja haavoittuvaisia. Hän painottaa lapsitutkimuksen merkitystä perustellen tieteen tarvitsevan ääniä, joita ei ole aiemmin kuultu. Ääniä, jotka haastavat tieteen mielikuvitusta. (Eldén, 2013.) Saadaksemme aikuisina lisää ymmärrystä kiusaamisen ilmiöstä ja kehittääksemme sen ennaltaehkäisyä on tärkeää tutkia opettajien ja rehtoreiden näkemysten lisäksi myös lasten näkemyksiä.

Tutkielmani on jatkoa kandidaatintyölleni. Tutkimusideani sain kandidaatintutkielmani ja KiVa Koulu -intervention kanssa käytyjen keskustelujen kautta. Tutkimuksessani tahdon perehtyä syvemmin koulukiusaamiseen ilmiönä ja erityisesti oppilaiden kokemuksiin KiVa Koulu -ohjelmasta. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten kiusaamisen ennaltaehkäisy ja KiVa Koulu -ohjelma näyttäytyvät toisen ja viidennen luokan oppilaille. Tutkijan tavoitteena on syventää omaa pedagogista tietämystään ja saada kokemus laadullisen tutkimuksen toteuttamisesta.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Millaisia kiusaamiskäsityksiä oppilailla on?
2. Miten kiusaamisen ennaltaehkäisy ja KiVa Koulu -ohjelma näyttäytyvät oppilaille?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on tavallaan välttämätön toisen tutkimuskysymykseni kannalta, sillä jotta lasten kokemuksia kiusaamisen ennaltaehkäisystä ja KiVa Koulu -ohjelmasta voidaan ymmärtää, täytyy ensin saada ymmärrys, miten lapset käsittävät kiusaamisen.

Tieteellisen kirjallisuuden perusteella voidaan todeta kiusaamisen olevan monisyinen ja monikerroksinen ongelma. On selvää, ettei yhdessä tutkimuksessa voida selvittää ilmiön taustalla vaikuttavia kaikkia kerroksia. Uskon tutkimukseni avaavan suuntaa lapsen kokemusmaailmaan kiusaamisen ennaltaehkäisyn toteuttamisesta ja KiVa -intervention toteutuksesta. Tutkielmassani tarkastelen koulukiusaamista ilmiönä nimenomaan lasten välisenä ongelmana ja lapsen näkökulmasta.

5 Tutkimuksen taustaa ja toteutus

5.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimukseni lähestymistapa on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusote. Laadullisen tutkimuksen perustana pidetään todellisen elämän kuvailua ja tutkimuskohteen tarkastelua mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi ym., 2009, s.151.) Näin tutkimusaineistoakin tarkastellaan kokonaisuutena. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeistä on kontekstin ymmärrys ja sen moniulotteisuus, eivät niinkään tilastolliset suhteet. (Alasuutari, 1995.) Laadullinen tutkimus pyrkii lisäämään ymmärrystä erilaisista ilmiöistä. Kvalitatiivisen tutkimuksen luonne on tulkinnallinen ja ymmärtävä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009.)

Oman tutkimukseni lähestymistavaksi valitsin kvalitatiivisen tutkimusotteen, sillä se sopi tutkimustehtävääni parhaiten. Tutkimukseni tehtävänä on saada nimenomaan kuvailevaa tietoa lasten kiusaamiskäsityksistä, kiusaamisen ennaltaehkäisyn toteutumisesta ja KiVa Koulu -ohjelmasta. Näin ollen kvantitatiiviset menetelmät eivät olisi sopineet tutkimustehtävääni.

5.2 Lapsi asiantuntijana

Lasten tutkimukseen ja haastatteluihin liittyy omia erityispiirteitä. Lasten haastatteluille tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa vastavuoroisuus, keskustelunomaisuus, pyrkimys ymmärtää lapsen maailmaa ja halu edistää lapsen osallisuutta. Lasten haastattelun erityispiirteet on syytä huomioida, jotta lasten ääni tavoitetaan ja kuullaan.

Tutkimushaastattelussa lapselle on tärkeää saada tunne siitä, että hän tulee kuulluksi ja että hänen näkökulmaansa pidetään arvokkaana. (Kallinen & Pirskanen, 2022.)

Lasta haastateltaessa lapsi on tutkittavan tiedon asiantuntija. Lapsen asiantuntijuus ja osallisuus kytkeytyvät toisiinsa. Osallisuudella tarkoitetaan erityisesti mahdollisuutta vaikuttaa ympärillä olevaan maailmaan ja omaan elämään. (Kallinen & Pirskanen, 2022.)

Kallinen ja Pirskanen (2022) kirjoittavat, ettei lasten ikää tai kehitystasoa saa pitää esteenä tiedon tavoittamiselle, sillä jo 3–6-vuotiaat lapset pystyvät kertomaan ja tarjoamaan

arvokkaita näkökulmia omaan elämäänsä. Haastatteluissa tärkeää on nostaa esiin lasten ja nuorten kokemus tässä hetkessä. (Kallinen & Pirskanen, 2022.)

Jokainen lapsi elää jonkinlaisessa sosiaalisessa ja kulttuurillisessa kontekstissa. Nämä kontekstit heijastuvat usein haastateltavan lapsen tapaan ilmaista itseään. Tutkija ei voi sivuuttaa näiden kontekstien merkitystä. Joskus lasten ääntä voi olla myös vaikea tavoittaa. Tutkija voi arvioida, millaisin keinoin hän voi luoda tilaa lasten tuottamalle tiedolle. Lasten kokemustietoa voidaan tavoittaa myös muilla keinoin kuin keskustelemalla, esimerkiksi taiteellisen ilmaisun keinoin. (Kallinen & Pirskanen, 2022.)

Lapsen ja aikuisen välillä vallitsee valta-asema ero, mikä on yhteiskunnallisissa käytännöissä itsestäänselvyys. Haastattelutilanteessa lapsen ja aikuisen valtaero on myös läsnä. Lapsen ja aikuisen välinen valtaero voidaan tutkimustilanteessa nähdä sekä myönteisesti että kielteisesti. Asian myönteisiä seurauksia ovat aikuisen oikeus tehdä lapselle monenlaisia kysymyksiä ja odottaa lapselta rehellisiä vastauksia niihin. Aikuisen ja lapsen valtaero voi heijastua tutkimukseen myös sen tavoitteiden vastaisesti, niin ettei lapsen ääntä kuulla. (Ruusuvuori ym., 2005. s.152–153.)

5.3 Aineiston hankinta

Kohderyhmän rajausta tehtiin sillä perusteella, että KiVa Koulu -ohjelman oppitunteja toteutetaan ala-asteella ensimmäisellä ja neljännellä luokalla. Näin toisen ja viidennen luokan oppilaille voisi olettaa olevan jo tietoisuutta KiVa Koulu -ohjelmasta, sillä edellisen vuoden aikana käytyt asiat voisi olettaa olevan hyvin oppilaiden muistissa.

Kvalitatiivisen tutkimuksen metodeissa suositaan tapoja, joissa tutkittavan ääni ja näkökulmat pääsevät esiin. Aineiston hankinnassa käytetään luonnollisia ja todellisia tilanteita. (Hirsjärvi ym., 2009, s.155.) Tutkimukseni aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastatteluja. Haastattelut sopivat kvalitatiivisen tutkimukseni aineistonkeruumenetelmäksi, sillä ne ovat todellisia tilanteita ja niissä saadaan tutkittavan ääni esille.

Haastattelut ovat yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä. Haastattelujen ideana on saada kysymällä selville, mitä yksilö ajattelee ja miksi hän toimii, niin kuin toimii. Haastattelujen etu on niiden joustavuus. Haastatteluissa on mahdollisuus toistaa kysymyksiä ja käydä keskustelua tutkittavan kanssa. Tätä mahdollisuutta ei ole

esimerkiksi lomakekyselyissä. Haastattelussa keskeistä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi, 2009. s.71–74.) Haastattelut tutkimusmenetelmänä perustuvat puheen tuottamiseen ja sanallistamisen taitoon. Näin haastattelut menetelmänä eivät välttämättä tavoita kaikkien lasten ääntä, sillä kielenkehitys on kovin yksilöllistä lapsilla.

Visuaaliset ja osallistavat menetelmät mahdollistavat ilmaisun muilla keinoin kuin sanallisesti. Ne huomioivat tutkimuksessa erityisesti sellaiset yksilöt, joille puheen tuottaminen ei ole ensisijainen ilmaisun väline. Visuaalisten ja osallistavien menetelmien kautta tavoitetaan paremmin myös nonverbaaliset viestit. Visuaaliset ja osallistavat menetelmät antavat tilaa tutkittavan omille valinnoille ja merkityksenannoille. (Kallinen & Pirskanen, 2022, s.155–156.)

Visuaalisia ja osallistavia menetelmiä hyödynnetään erityisesti lasten haastatteluiden tukena lapsen äänen tavoittamiseksi. Visuaalisilla menetelmillä tarkoitetaan näköaistiin perustuvia menetelmiä. Visuaalisia menetelmiä voidaan jakaa sen perusteella, miten aineisto on tuotettu.

Kallinen ja Pirskanen esittävät seuraavaa jaottelua:

1. Valmiit aineistot, kuten lehtikuvat
2. Tutkijan tuottamat aineistot, kuten tutkimusta varten otetut kuvat
3. Tutkittavan tuottamat aineistot, kuten tutkittavan tuottamat piirustukset

Osallistaviksi menetelmiksi käsitetään tutkittavan tuottamat aineistot. Visuaaliset ja osallistavat menetelmät toimivat tutkimuksessa sanallisen viestinnän täydentäjinä. Yhteen menetelmään turvautuminen voi johtaa yksipuolisuuteen. Erilaisten menetelmien kautta voidaan luoda kokonaisvaltaista kuvaa tutkittavan ajatuksista ja kokemuksista. (Kallinen & Pirskanen, 2022.)

Tutkimukseni menetelmissä hyödynnän triangulaatiota. Triangulaatio tarkoittaa eri tutkimusmenetelmien yhdistämistä samassa tutkimuksessa. Triangulaatio on keino tarkastella ilmiötä useasta eri näkökulmasta ja näin lisätä tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen, 2014, s.123; Eskola & Suoranta, 1998, s.69.) Triangulaation keinoin yritetään saada mahdollisimman hyvä ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen, 2013, s.33)

Triangulaatiolla voidaan hankkia tutkimukseen syvyyttä ja hahmottaa tutkittavaa ilmiötä kokonaisvaltaisemmin (Tuomi & Sarajärvi, 2009).

Omassa tutkimuksessani triangulaatio toimii haastattelujen tukena. Erilaiset tutkimusmenetelmät tukevat tutkittavan ilmiön ymmärtämistä. (Kananen, 2014, s. 123) Tutkimukseni menetelminä toimivat yksilöhaastattelu ja piirtämisen keinot. Tutkimuksessani haluan toteuttaa triangulaatiota, sillä haluan antaa tutkittaville lapsille verbaalisten keinojen lisäksi myös toisen väylän ilmaista itseään tutkimuksessani. Toisille lapsille luovasti ilmaiseminen voi olla verbaalisia keinoja helpompaa.

Haastattelukysymyksiä luodessani halusin erityisesti huomioida tutkimukseni kohderyhmän ja kohderyhmäni erityispiirteet. Haastattelututkimukseeni liitin visuaalisia menetelmiä ja osallistavia menetelmiä, sillä halusin antaa tutkittaville lapsille verbaalisten keinojen lisäksi myös toisen väylän ilmaista itseään tutkimuksessani. Halusin tutkijana myös tavoittaa lapsilta mahdollisimman paljon tietoa, jota heillä on antaa tutkittavasta ilmiöstä. Mielestäni osallistavat ja visuaaliset keinot haastattelujen yhteydessä lisäävät tutkittavan ilmiön syvällistä ymmärrystä lapsen näkökulmasta.

Haastattelututkimus toteutettiin eräässä raumalaisessa alakoulussa syksyn 2023 aikana. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat olivat toisen ja viidennen luokan oppilaita. Tutkittavia lähestyttiin a- ja b-ryhmäjaon kautta, sillä tutkimukseen haluttiin löytää yhteensä 10 oppilasta, viisi molemmilta luokka-asteilta.

Tutkimukseen osallistunut koulu toteuttaa toiminnassaan KiVa Koulu -ohjelmaa. Näin toisen luokan kaikilla oppilailla, riippumatta oppilaan kiusaamiskokemuksista, tulisi olla kokemus ensimmäisen luokan KiVa-aiheisista oppitunneista. Viidennen luokan kaikilla oppilailla pitäisi olla kokemus sekä ensimmäisen luokan että neljännen luokan toteutuneista KiVa-aiheisista oppitunneista. Ohjelmaa tulisi järjestää sekä ensimmäisellä että neljännellä luokalla kymmenen kaksoistuntia. Näin sekä toisen että viidennen luokan oppilaille KiVa Koulu -ohjelman pitäisi olla jo melko tuttu.

Tutkimukseen osallistuvia pyydettiin määrittelemään sukupuolensa, sillä kiusaaminen näyttäytyy eri sukupuolilla eri tavoin. Vaihtoehtoina sukupuolen määrittelylle tutkimuksessa

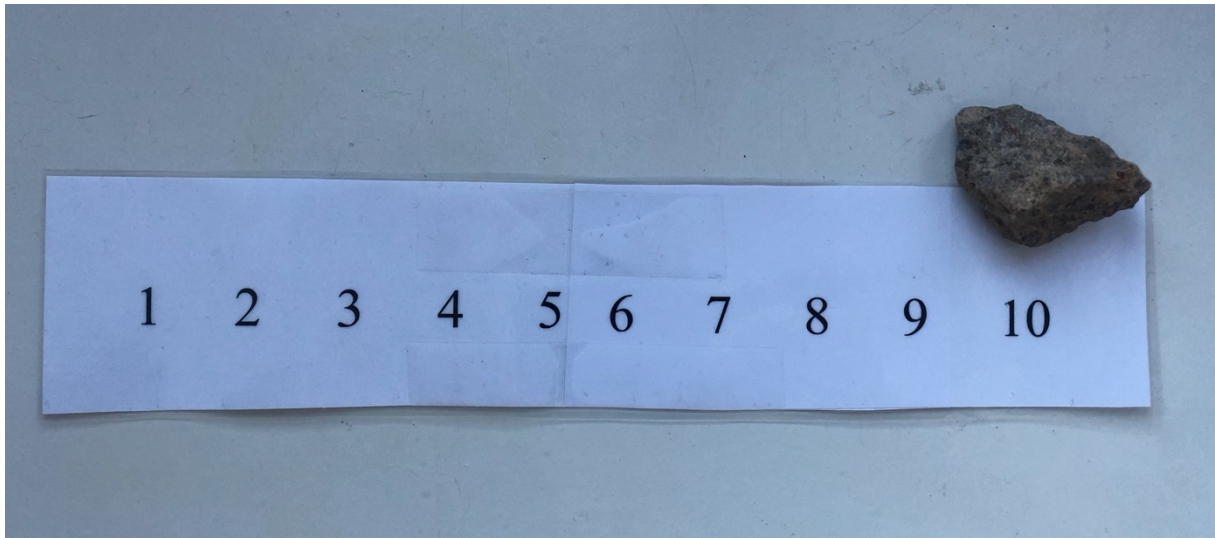
toimivat: tyttö, poika ja muu vaihtoehdot. Tutkimukseen osallistuneista oppilaista neljä oli poikia ja kuusi tyttöjä.

Oppilaiden omat luokanopettajat auttoivat tutkijaa tutkittavien valinnoissa. Valinnoissa haluttiin huomioida eri sukupuolet, sillä tyttöjen ja poikien välinen kiusaaminen näyttäytyy vertailtaessa hyvin erilaisena. Osallistujien valinnoissa huomioitiin sukupuolen lisäksi myös se, että oppilaan piti olla käynyt kyseistä koulua koko kouluaikansa, jotta voitiin varmistaa se, että oppilas on saanut opetusta ja tietämystä KiVa Koulu -ohjelmasta. Luokanopettajat tukivat tutkimusprosessia koko tutkimuksen ajan ja suhtautuivat erittäin myönteisesti tutkimuksen toteutukseen. Myös tutkittavat osallistuivat innokkaasti tutkimukseen.

Ennen tutkimukseni aloittamista sain koulun rehtorilta tutkimusluvan. Tämän jälkeen lähestyin luokanopettajia ja sain luvan tutkimukseni toteuttamiseen heidän luokissaan. Tutkimukseen kysyttiin suostumus niin tutkittavalta kuin myös heidän huoltajiltaan. Myöntävät suostumukset tutkittavalta ja huoltajilta palautti määriteltyn palautuspäivämäärään mennessä tasan viisi oppilasta molemmilta luokka-asteilta. Myöhemmin tutkimusluvan palauttaneita ei otettu enää mukaan tutkimukseen. Näin tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden valinnoissa käytettiin kriteerinä ainoastaan sitä, että oppilas on ollut tutkimukseen osallistuneessa koulussa ensimmäisestä luokasta asti ja näin ollen saanut koko kouluaikansa osallistua KiVa Koulu -ohjelmaan.

Haastattelutilanteet järjestettiin oppilaiden koulupäivän aikana tutkimukseen osallistuneen koulun tiloissa. Näin haastatteluympäristö oli tutkittaville entuudestaan tuttu. Haastattelutilanteissa olivat läsnä haastattelija ja tutkittava oppilas kahden kesken. Haastattelut olivat hyvin keskustelevia, ja haastattelija pyrki luomaan tilanteista turvalliset ja luontevat. Tutkittaville painotettiin myös, ettei kysymyksiin ole oikeita tai väriä vastauksia, vaan että heidän mielipiteensä ovat arvokkaita sellaisinaan.

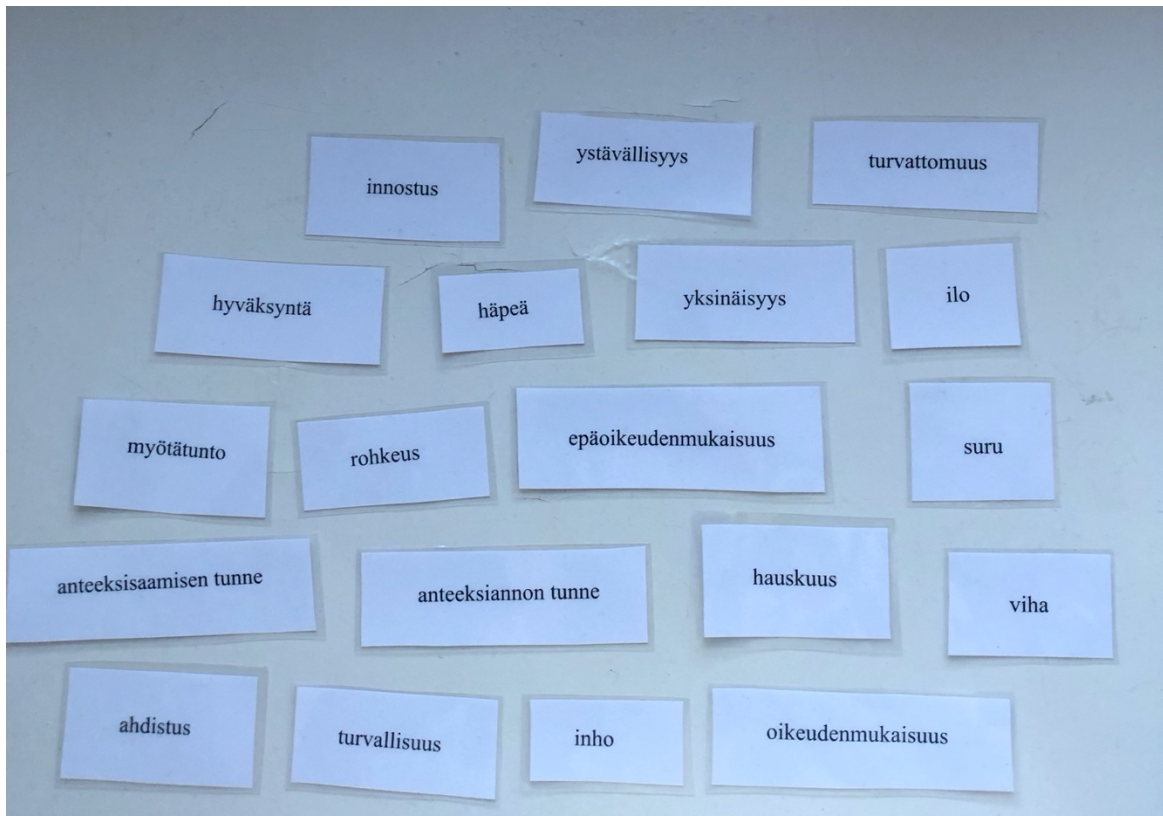
Haastattelun osallistavina keinoina toimivat asteikko, jonka avulla oppilas sai määritellä kiusaamisen vakavuuden, sekä KiVa Koulun logo, jonka kautta päästiin keskustelemaan KiVa Koulu -ohjelmasta. Oppilaat saivat haastattelussa myös määritellä tunteita, joita KiVa Koulu -oppitunnit ovat heissä herättäneet. Haastatteluissa oppilaat saivat piirtää, mitä kiusaaminen on.

Kuva 1. Tutkimuksessa käytetty mittari kiusaamisilmiön vakavuuden määrittelyyn.

Kuva 2. KiVa Koulu -logo.

Kuva 3. Tutkimuksessa käytetyt tunnekortit.

Tutkimukseen aiheuttivat mahdollisesti hieman häiriötä koulun kellojen sointi ja joululaulut; joululauluja laulettiin luokissa joidenkin oppilaiden haastatteluiden aikana. Nämä äänet mahdollisesti veivät muutamien oppilaiden keskittymistä muualle. Haastattelut nauhoitettiin ja nauhoitteet litteroitiin. Ääninauhoista välittyi hyvin positiivinen, tuttavallinen ja keskustelunomainen ilmapiiri.

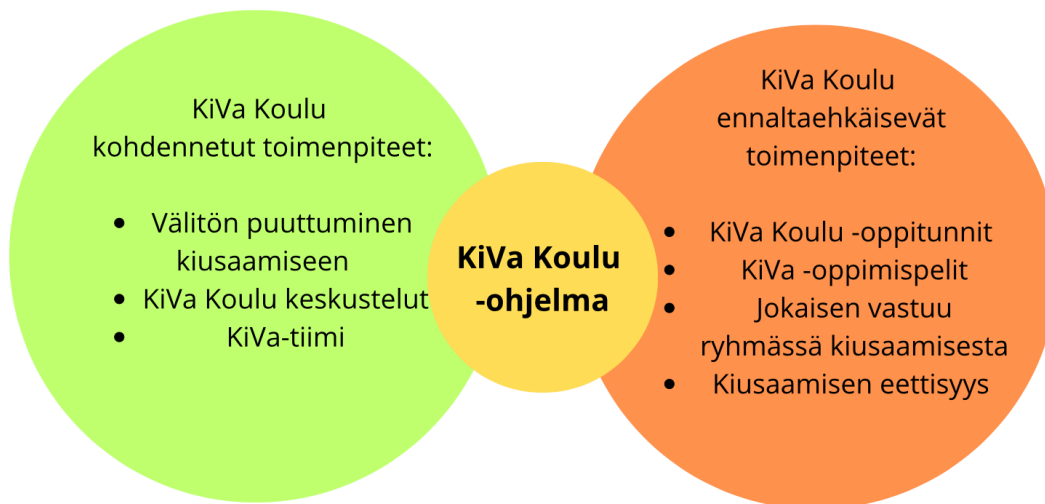
5.4 Aineiston analyysi

Aineiston hankinnan jälkeen litterointiaineisto ja piirustusaineisto nimettiin. Toisen luokan oppilaat saivat kirjaimukseen A kuvaamaan ensimmäistä luokkaa, ja viidennen luokan oppilaat saivat kirjaimukseen B kuvaamaan viidettä luokkaa. Numerot 1-10 annettiin tutkittaville tutkimusjärjestyksen mukaan.

Litterointiaineistolle toteutettiin teoriaohjaava sisällönanalyysi. Teoriaohjaavuus muodostui KiVa Koulu -ohjelman ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä ja kohdennetuista toimenpiteistä. Työssäni hyödynsin abduktiivista päättelyä. Tutkimusongelmaa, erityisesti tutkimuskysymystä kaksi, lähestyttiin teoreettisen viitekehyksen avulla. Analyysin edetessä

mukaan tuli myös aineistosta nousevia elementtejä, jolloin teoriaohjaavan analyysin lisäksi mukaan tuli myös aineistolähtöisempää tulkintaa. KiVa Kouluun kohdennetuista ja ennaltaehkäisevistä toimenpiteistä muodostettu viitekehys ohjasi analyysiä, mutta myös itse aineistolle on annettu tilaa puhua.

Tutkimusmenetelmänä tutkimuksessani toimii teoriaohjaava sisällönanalyysi. Aikaisempi tieto ohjaa teoriaohjaavaa analyysiä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.96). Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.117). Tutkimuksessani teoreettisena mallina toimi KiVa Kouluun kohdennetut toimenpiteet ja KiVa Kouluun ennaltaehkäisevät toimenpiteet. Kohdennettuihin toimenpiteisiin sisältyi välitön puuttuminen kiusaamiseen. Ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin sisältyi KiVa Koulu -oppitunnit, KiVa-peli, kiusaamisen eettisyys ja koko ryhmään vaikuttaminen kiusaamisen vastaisessa työssä. Teoreettista viitekehystäni kuvaan kuviossa 1.

Kuvio 1. Teoreettinen viitekehys.

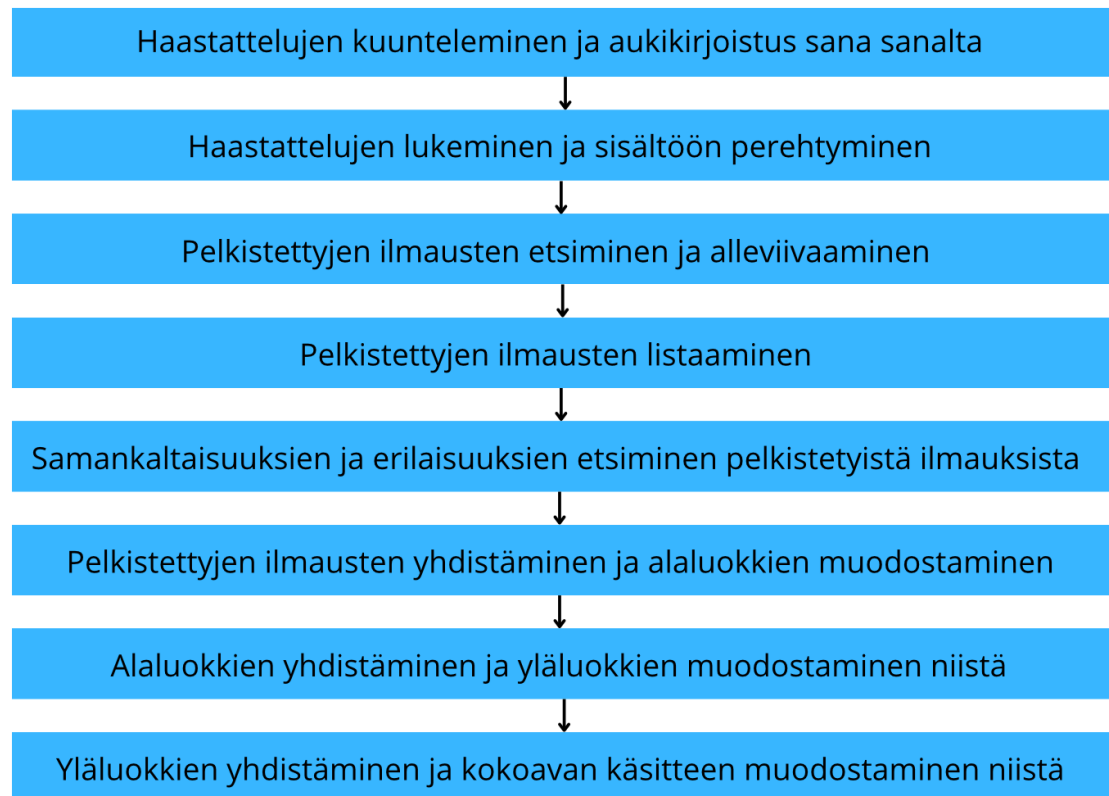
Teoriaohjaavassa aineiston analyysissä edetään aloittamalla analyysi aineistolähtöisesti ja analyysin lopuksi tuodaan valittu teoria analyysiä ohjaavaksi ajatukseksi. Teoriaohjaavassa analyysissä on yleensä kyse abduktiivisesta päättelystä. Prosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. Tutkija pyrkii yhdistelemään näitä toisiinsa luovasti, puoliväkisin tai väkisin. Prosessin tuloksena saattaa syntyä aivan uuttakin tietoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.97.)

Aineisto koodattiin ja kategorioitiin siten, että tutkimusaineiston huomattiin keskustelevan teoreettisen viitekehyksen kaikkien ennaltaehkäisevien toimenpiteiden teemojen kanssa. Näin ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin syntyi alaluokat: KiVa -oppitunnit, KiVa -oppimispelit, kiusaamisen eettisyys ja jokaisen vastuu ryhmässä kiusaamisesta. Kohdennetuissa toimenpiteissä huomattiin aineiston keskustelevan teoreettisen viitekehyksen alaluokan ”välitön puuttuminen kiusaamiseen” kanssa. Näin tuloksiin syntyi alaluokka: välitön puuttuminen kiusaamiseen.

Yläluokka	Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Ennaltaehkäisevät toimenpiteet	<p><i>” No kiusata ei ainakaan ikinä sais tehdä, ku se voi satuttaa oikeesti jotain tunteita.”B6</i></p> <p><i>”No koska sitte niinku niinku se voi niinku jotenki muuttaa niitten persoonallist elämääki jotenki, jos niit vaik kiusataa koulussa.”B8</i></p>	<p>Kiusaaminen satuttaa.</p> <p>Kiusaaminen jättää jäljet.</p>	Kiusaamisen eettisyys
Kohdennetut toimenpiteet	<p><i>” Jos selvittää ite niin sit se saattaa jotenki jatkua. Mut sit aikuisen kaa se on vähän varmempi et se ei niinku jatku.” B8</i></p> <p><i>”Toistu muutaman kerran, ku me ei kerrottu, mut sit me kerrottiin opelle, eikä ne enää uskalla, ku me kerrotaan ain opelle.” B10</i></p>	<p>Aikuisen puuttuminen kiusaamiseen on varma keino saada kiusaaminen loppumaan.</p> <p>Opettajan puuttuminen kiusaamiseen on varma keino saada kiusaaminen loppumaan.</p>	Välitön puuttuminen kiusaamiseen

Taulukko 1. Esimerkkejä teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä.

Teoriaohjaavan analyysin jälkeen huomattiin, että aineistossa oli kiinnostavia ilmauksia, jotka eivät sopineet viitekehukseen. Näin tutkimuksen analyysia jatkettiin toteuttamalla vielä sisällönanalyysi. Kuviossa 2 kuvaan, miten Tuomi ja Sarajärvi (2009) esittävät sisällön analyysin etenemistä.

Kuvio 2. Sisällönanalyysin eteneminen.

Aineiston pelkistämisessä eli redusoinnissa analysoitava data, omassa tutkimuksessani haastatteluaineisto, pelkistetään siten, että aineistosta karsitaan tutkimuksen kannalta epäollennaiset asiat pois. Alkuperäisestä datasta nostetut ilmaukset kirjataan ylös nostetuilla ilmauksilla, ja näistä voidaan käyttää käsitettä ”aineiston pelkistäminen”. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.109)

Pelkistäminen voidaan toteuttaa esimerkiksi alleviivaamalla erivärisillä kynillä litterointiaineistosta tutkimustehtävän kannalta oleellisia ilmauksia (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.109). Tutkimusaineistoni pelkistäminen toteutettiin juuri näin.

Ryhmittelyssä eli aineiston klusteroinnissa koodatut ilmaukset käydään läpi tarkasti ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia. Taulukossa 2 esimerkkejä aineiston klusteroinnista.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Myötätunnon kokeminen kiusattua kohtaan Eläytyminen kiusajaan asemaan Eläytyminen kiusatun asemaan	Myötätunnon kokeminen kiusaamisen ilmiössä Eläytyminen toisen asemaan kiusaamisen ilmiössä
Toisten mukaan ottaminen leikkeihin Koulussa ei saa kiusata Koulussa saa pitää hauskaa Itseen ei tarvitse hävetä koulussa Koulussa on turvallista	Muiden oppilaiden kunnioitus ja huomioiminen Koulun kiusaamisen vastaisuus Koulussa saa olla hauskaa Voi olla oma itsensä koulussa Turvallinen koulu
Itsensä kokeminen arvokkaaksi Jokainen on täydellinen omana itsenään	Oman arvontunne Hyvä itsetunto

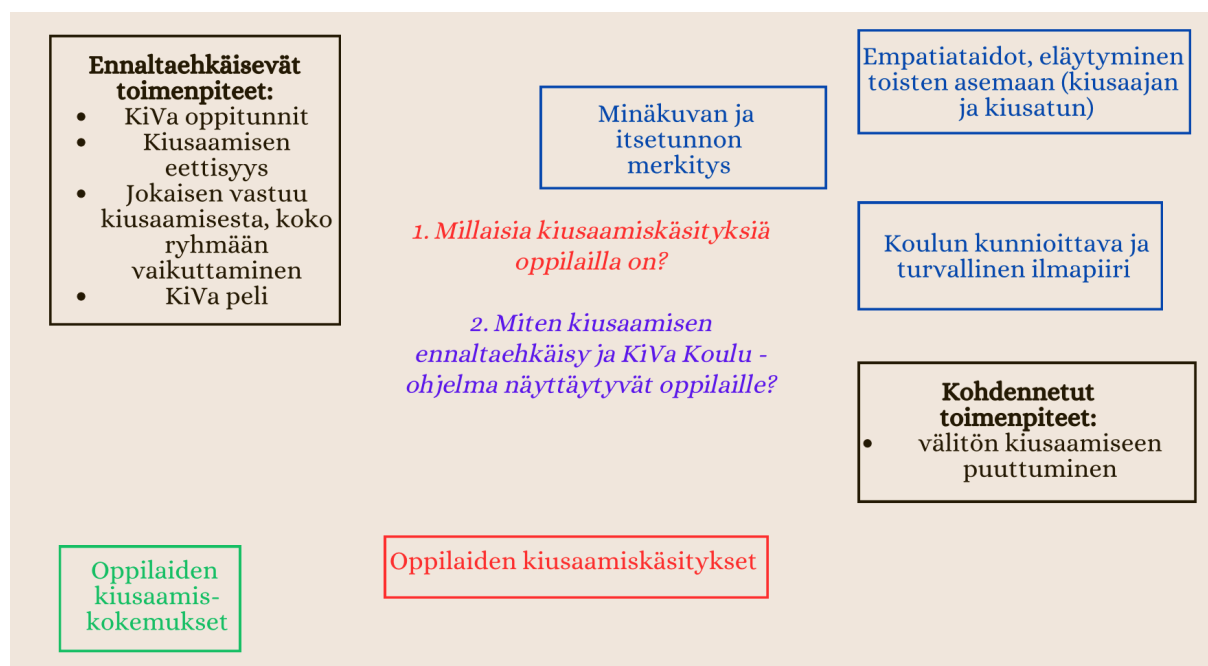
Taulukko 2. Esimerkkejä aineiston klusteroinnista.

Aineiston klusterointia seuraa aineiston abstarhointi, jossa muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstarhointia jatketaan niin kauan kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta oleellista. (Tuomi & Sarajärvi, 2009. s.111.) Omassa tutkimuksessani tutkimuksen pääluokat olivat melko helposti löydettävissä. Pääluokkien löytämisen jälkeen abstrahointia ei tarvinnut jatkaa yhdistävien luokkien löytämiseen, sillä pääluokat kuvasivat tuloksia jo tarpeeksi selkeästi. Osaltaan tähän vaikutti varmasti tutkimukseni kohderyhmä, sillä lapsen ilmaisut eivät ole niin monisyisiä ja moninäkökulmaisia kuin esimerkiksi haastateltaessa aikuisia, jotka ovat jonkin alan asiantuntijoita ja näin omaavat valtavasti näkökulmia tutkittavasta ilmiöstä.

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Myötätunnon kokeminen kiusaamisen ilmiössä Eläytyminen toisen asemaan kiusaamisen ilmiössä	Empatian kokemukset kiusaamisen ilmiössä	Empatiataidot
Muiden oppilaiden kunnioitus ja huomioiminen Koulun kiusaamisen vastaisuus Koulussa saa olla hauskaa Voi olla oma itsensä koulussa Turvallinen koulu	Muita kunnioittava sosiaalinen oppimisympäristö Turvallinen psykologinen oppimisympäristö	Turvallinen ja kunnioittava ilmapiiri koulussa

Taulukko 3. Esimerkkejä aineiston abstrahoinnista.

Sisällönanalyysistä tunnistettiin tutkimustehtävän kannalta merkityksellisiksi tekijöiksi vielä kategoriat: minäkuvan ja itsetunnon merkitys kiusaamisen ilmiössä, empatiataidot sekä turvallinen ja kunnioittava ilmapiiri koulussa.

Kuvio 3. Tutkimusaineiston kategoriointi.

Kuviossa 3 kuvaan aineiston kategoriointia siten, että mustalla on merkittynä teoriaohjaavan analyysin kategoriat ja sinisellä taas sisällönanalyysin kategoriat. Punaisella kuviossa 3 on merkittynä oppilaiden kiusaamiskäsitykset, jotka liittyvät olennaisesti ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: millaisia kiusaamiskäsityksiä oppilailla on? Toinen tutkimuskysymykseni on merkitty violetilla kuvaan. Kuviossa 3 kuvaan aineiston kategoriointia siten, että mustalla on merkittynä teoriaohjaavan analyysin kategoriat ja sinisellä taas sisällönanalyysin kategoriat. Vihreällä kuviossa 3 on merkittynä oppilaiden kiusaamiskokemukset, sillä nämä erottuivat aineistosta selkeästi omana kategorianaan.

Piirustusaineistoa tarkasteltiin pohtimalla, mitä kuvaan on piirretty. Aineistoa tarkasteltiin yhdessä haastatteluaineiston kohdan kanssa, jossa oppilas selittää, mitä piirustuksessa tapahtuu. Piirustuksista huomioitiin erityisesti tunteiden ilmaukset ja kiusaamisen erilaiset muodot. Piirustusaineiston tehtävänä oli tutkimuksessa tukea haastatteluaineistoa.

Kategorioita mietittäessä ja tuloksia kirjoitettaessa huomattiin joidenkin kategorioiden olevan hyvin päällekkäisiä. Alkuun pohdin tutkimukseni tuloksiin sisältyvän nykyisten kategorioiden lisäksi vielä opettajan toiminnan merkitystä ja sovinnon merkitystä omina kategorioinaan mutta päädyin yhdistämään ne kohdennettuihin toimenpiteisiin, sillä ne olivat mielestäni päällekkäisiä KiVa Koulu -ohjelman kohdennettujen toimenpiteiden tavoitteiden kanssa. Tuomi ja Sarajärvi (2009) toteavatkin, että aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä kuuluukin yhdistellä käsitteitä, jotta tutkimustehtävään löydetään vastaus (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s112).

Tutkimusaineistoani ei kvantifioitu, sillä tutkimukseeni osallistui vain kymmenen oppilasta. Tuomi ja Sarajärvi (2009) toteavatkin, ettei vähäisen osallistujamäärän omaavissa laadullisissa tutkimuksissa kvantifiointi välttämättä tuo lisätietoa tai erilaista näkökulmaa tuloksiin (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.121). Tulosten raportoinnissa hyödynnän yhtä Eskolan ja Suorannan (1998) esittämää laadullisen tutkimuksen tulosten raportointimallia teorian ja empirian vuoropuhelua. Tässä raportointimallissa teorian ja empirian välinen yhteys tuodaan näkyvästi esille. (Eskola & Suoranta, 1998, s.243.) Valitsin tämän raportointimuodon, sillä mielestäni se sopi tutkimukseeni parhaiten.

6 Tulokset

6.1 Oppilaiden kiusaamiskäsityksiä ja piirustukset

Tutkimustilanteessa kiusaamisesta keskusteltaessa pyysin oppilaita piirtämään haastattelujen tueksi, mitä koulukiusaaminen on. Suurin osa oppilaista piirsi mielellään, ja toiminnallinen piirtäminen mahdollisti myös keskittymisen hetken johonkin muuhun kuin tutkijan katsomiseen ja keskusteluun. Kaksi toisen luokan oppilasta eivät halunneet ollenkaan piirtää. Kallinen ja Pirskanen (2022) toteavatkin, ettei piirtäminen ole kaikille tutkittaville mieluisaa (Kallinen & Pirskanen, 2022). Osalla toisen luokan oppilaista ei ollut vielä muodostunut selkeää kuvaa kiusaamisesta. Näin ollen piirustustehtävänanto oli näille tutkittaville selkeästi haastava, sillä ilman käsitystä on hankalaa luoda kuvaa kiusaamisesta. Tämä saattoi näin ollen olla myös syynä kieltäytymiseen piirtämisestä.

Haastattelijana autoin antamalla ohjeistukseksi, että piirustus voi olla esimerkiksi värejä, jokin tilanne tai tunne, jos lapsen oli hankalaa päästä alkuun piirustuksessaan. Kaikki lapset, jotka halusivat tutkimuksessa piirtää, kuvasivat piirustukseensa jonkin konkreettisen kiusaamistilanteen.

Oppilaiden kiusaamiskäsitykset vaihtelivat todella paljon. Kiusaaminen on käsitteenä laaja ja monikerroksinen. Kiusaaminen toimintana on konkreettista, mutta käsitteestä luovat abstraktin kiusaamisen monet ilmenemismuodot ja kiusaamisen monisyinen problematiikka.

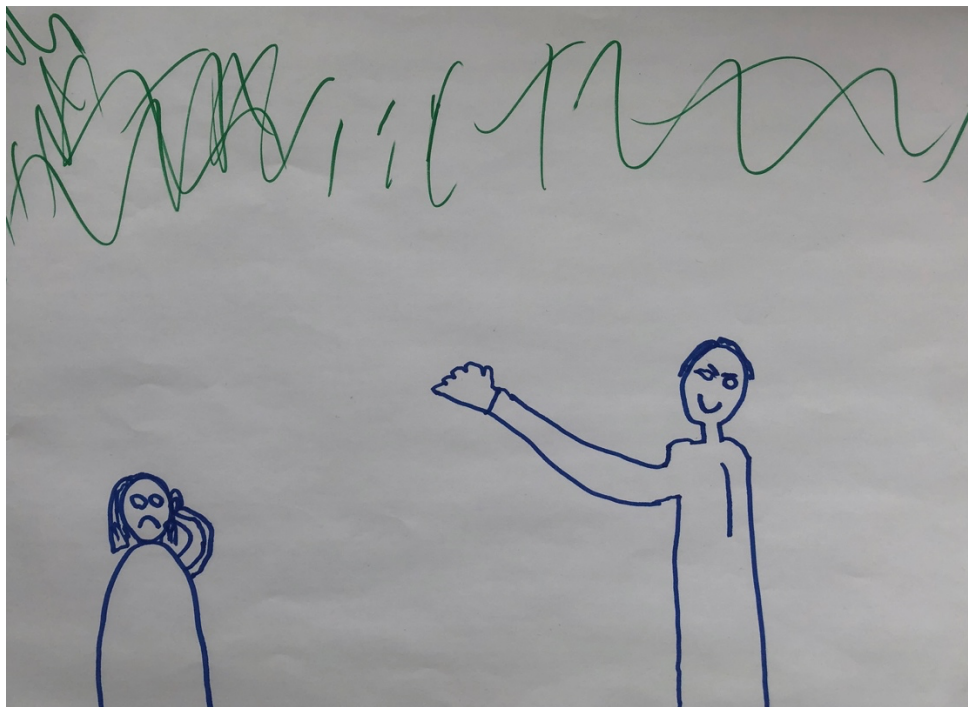
Oppilaat hahmottivat piirustuksissaan kiusaamisen hyvin konkreettisesti ja toivat esille jonkin kiusaamistilanteen. Kronqvist ja Pulkkinen (2007) toteavatkin kouluikäisen lapsen ajattelun olevan hyvin konkreettista. Kouluikäinen lapsi on sidoksissa kokemustensa konkreettisuuteen. Esimerkiksi abstraktit sanat ja monimerkityksiset sanat ovat vielä kouluikäiselle lapselle haastavia ymmärtää. Kyky ymmärtää erilaisia käsitteitä kehittyy kuitenkin vähitellen. (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s.137.)

Piirustuksissa kiusaamisen ilmenemismuotoja olivat fyysinen kiusaaminen, sanallinen kiusaaminen tai epäsuora kiusaaminen. Netti- ja somekiusaamista kukaan tutkittavista ei tuonut piirustuksissaan esille.

Kuva 4. Oppilaan A4 piirustus, mitä koulukiusaaminen on.

Fyysinen kiusaaminen näkyi esimerkiksi oppilaan A4 piirustuksessa toisen tönimisenä liukumäessä. Lapsella, jota tönitään, on piirustuksessa surullinen ilme.

Kuva 5. Oppilaan A5 piirustus, mitä koulukiusaaminen on.

Sanallinen kiusaaminen näkyi haukkumisena esimerkiksi oppilaan A5 piirustuksessa. Oppilas A5 kuvaili piirustustaan seuraavanlaisesti:

” Toi haukkuu tota. - - Typerykseks haukkuu.” A5

Oppilaan A5 piirustuksessa on kaksi oppilasta, joista toinen osoittaa kädellä toista oppilasta. Osoitetulla oppilaalla on surullinen ilme ja hän pitelee päätään.

Kuva 6. Oppilaan B7 piirustus, mitä koulukiusaaminen on.

Epäsuora kiusaaminen näkyi esimerkiksi ulkopuolelle jättämisenä oppilaan B7 piirustuksessa. Piirustuksessa on kaksi oppilasta, jotka hymyilevät ja heillä on selkeästi mukavaa yhdessä. Piirustuksen kolmas oppilas jätetään ulkopuolelle ja tästä aiheutuu hänelle paha mieli. Oppilas B7 kertoi piirustuksestaan seuraavasti:

” Toi tyttö tuli kysyy noilt kahelta muulta tytöltä et pääseeks se mukaan tohon peliin. Mut ne ei antanu sen tulla ja sit se lähti surullisena pois.” B7

Omassa tutkimuksessani oppilaat suhtautuivat kiusaamiseen poikkeuksetta tuomitsevasti. Tämä tuli esiin sekä haastatteluissa että piirustuksissa. Haastatteluissa tutkimukseen osallistuneet oppilaat määrittivät asteikolla 1-10 kiusaamisen vakavuuden numeroon 9 tai 10. Piirustuksissa taas oppilaat B7, A5 ja A4 kuvasivat kiusatun kasvojen ilmeen surulliseksi. Esimerkiksi oppilas B7, kertoi piirustuksestaan, ettei kiusattua otettu mukaan leikkeihin, ja siksi hän on surullinen. Oppilas A4 kertoi piirustuksessaan toisen lapsen tönivän toista. Surullinen ilme piirustuksissa kertoo lasten ymmärtävän ja kokevan kiusaaminen epämiellyttäväksi ja ikäväksi toiminnaksi.

Toisen luokan oppilaiden ajatukset kiusaamisen tuomitsevaisuudesta tulivat ilmi haastatteluissa siten, että heidän mielestään kiusaaminen on toimintana tyhmää ja aiheuttaa toiselle pahan mielen.

”Se on tyhmä ketä kiusaa. - - No koska se on tosi väärin.” A1

”Että ei saa kiusata. - - Koska muille voi tulla pahamieli.” A2

Viidennen luokan oppilaat pohtivat kiusaamista ilmiönä jo huomattavasti monisyisemmin. Oppilas B6 kuvaa kiusaamisen olevan erittäin ikävää ja aiheuttavan näkymättömän olon.

”Se on ihan erittäin ikävää, ku se tuntuu niin pahalta. - - Joo sit se tuntuu siltä et kukaa ei tykkää susta ja sä oot sellanen näkymätön, niinku sua ei nähtäis sen takii sä oot yksin.” B6

Viidennen luokan oppilaat käsittelivät vastauksissaan kiusaamisen ilmiötä syvemmin ja kaunistelematta. Heidän kiusaamiskäsityksensä olivat pitkälti linjassa myös kiusaamisen ilmiön kirjallisuuden kanssa. Viidennen luokan oppilaat osasivat jo pohtia osana vastauksiaan kiusaamisen syitä, kuten kiusaajan omaa pahaa oloa ja erilaisuutta. Vastaukset olivat linjassa Saloviidan ja kollegoiden (2009) esittämän teorian kanssa. Saloviita ja kollegat (2009) kertovat, että kiusaamisen syynä on usein jokin kiusatun piirre. Varsinainen syy kiusaamiseen löytyy kuitenkin muualta kuin kiusatusta, sillä erilaisuutta ja poikkeavuutta on löydettävissä meissä jokaisessa. (Saloviita ym., 2009.) Oppilas B8 toi haastatteluissa esiin erilaisuutta esimerkiksi vaatteiden värityksessä. Hän kertoi kuvitteellisesta tilanteesta, jossa jotain oppilasta voitaisiin kiusata esimerkiksi pinkistä hupparista, sillä se olisi niin sanotusti ”tyttöjen väri”.

”esimerkiksi niinku, vaikka jonku vaatteista saatettii kiusata - - vaik jollai pojalla on joku vaikka pinkki huppari tai sellanen ja sit se ois tyttöjen väri vaan niin muut pojat vaikka, sit se ois sellast esimerkiks” B8

Todellinen syy kiusaamiseen löytyy kuitenkin kiusaajan omista tarkoituksista ja omasta pahasta olost. (Saloviita ym., 2009.) Eräs viidennen luokan oppilas B9 tuokin esiin osana kiusaamisen käsitystään kiusaajan pahaa oloa ja kiusaajan problematiikkaa kiusaamisen

syille. Hän kokee jopa myötätuntoa kiusaajaa kohtaan, sillä hän esittää vastauksessaan huolen kiusaajaa kohtaan.

“sit sil kiusaajal on varmasti joku niinku huonosti. Et sit sen pitäis niinku, niinku silla et se haluis sanoo vaikka jonku mut se ei uskalla, niin sit se yrittää sanoo sen sillä kiusaamisella. Sit se yrittää jakaa sitä kiusaamist niinku sitä paha mieltä muille.” B9

Eräs toisen luokan oppilas toi esiin kiusaamiskäsityksessään myös kiusaamisen tahallisuuden.

”No jotain vaikka tönimistä, mitä tekee tahallaan tai jotain sellasta.” A4

Muut tutkittavat eivät tuoneet kiusaamisen tahallisuutta esiin kiusaamista määritellessään. Myöskään kiusaamisen systemaattisuus ja valtasuhteiden epätasapaino eivät oppilaiden kiusaamisen määritelmistä tulleet esiin.

Piaget ja kollegat (1977) esittävät propositionaalisten operaatioiden vaiheen alkavan lapsen ajattelussa 11–12 vuoden iässä. Propositionaalisten operaatioiden aikana lapsi onnistuu ajattelussaan vapautumaan konkreetian kahleista sekä näkemään todellisuuden kokonaisuutena mahdollisista muunnoksista. Piaget ja kollegat (1977) kertovat lapsen ajattelun olevan 7–8 vuoden iässä konkreettisten operaatioiden vaiheessa. Operaatiot ovat sellaisia toimintoja, jotka voidaan sisäistää ja jotka ovat palautettavissa. Tässä ajattelun vaiheessa lapsi ei onnistu vielä Piaget’n mukaan tekemään eroa psyykkisen ja fyysisen syyn välillä. (Piaget ym., 1977.) Tämä Piaget’n propositionaalisten operaatioiden ja konkreettisten operaatioiden teoria selittää osittain toisen ja viidennen luokan oppilaiden vastausten eroja kiusaamisen ilmiön määrittelyssä.

”Ei saa kiusata.” A2

Toisen luokan oppilas A2 kertoi haastattelussa, ettei saa kiusata. Oppilaiden ”Ei saa kiusata”-vastaukset toistuivat haastatteluissa useammalla oppilaalla. Osa oppilaista ei kuitenkaan osannut avata tai määritellä sitä, miksei saa kiusata. Näistä oppilaiden vastauksista epäselväksi jäi, olivatko oppilaat ymmärtäneet syytä sille, miksei saa kiusata, vai oliko ”ei saa kiusata” vain noudatettava velvollisuus, jonka aikuiset ovat sanoneet.

6.2 Ennaltaehkäisevät toimenpiteet KiVa -interventiossa

Yhtenä KiVa Koulu -oppituntien tavoitteena on saada lapsi ymmärtämään kiusaamisen epäoikeudenmukaisuus ja toiminnan vakavuus (Salmivalli ym., 2018). Kaikki tutkimukseen osallistuneet oppilaat määrittelivät asteikolla 1–10 kiusaamisen vakavuuden numeroon 9 tai 10. Tämän perusteella voidaan todeta, että tutkittavan koulun opettajat ovat opetuksellaan onnistuneet välittämään oppilaille kielteisen asenteen kiusaamista kohtaan ja ymmärryksen kiusaamisilmiön vakavuudesta. Kukaan tutkittavista oppilaista ei myöskään vähätellyt kiusaamista toimintana, ja monet tutkittavista kuvailivat kiusaamista vahingolliseksi toiminnaksi.

Oppilas A1 kuvailee kiusaamisen toimintana olevan tyhmää. Oppilaat B6 ja B8 kuvailevat kiusaamisen toimintana satuttavan yksilöä. Oppilaan B8 vastaus kertoo, että kiusaamisen jäljet voivat ulottua syvälle yksilön minuuteen asti. Oppilaan B8 vastaus kertoo, että kiusaamisen jäljet voivat ulottua syvälle yksilön minuuteen asti.

“ Koska se on mun mielestä vaan ihan sairaan tyhmää, et joku kiusaa, vaikka just ihonvärin takia tai muutenkin ulkonäön takia, se on ihan tosi tyhmää. ” A1

” No kiusata ei ainakaan ikinä sais tehdä, ku se voi satuttaa oikeesti jotain tunteita.” B6

”No koska sitte niinku niinku se voi niinku jotenki muuttaa niitten persoonallist elämääki jotenki, jos niit vaik kiusataa koulussa.” B8

” Jos joku kiusaa niin se on epäoikeudenmukaista. - - Niille molemmille tulee tavallaan niinku sydämeen reikä.” B9

Osasta oppilaiden vastauksista välittyy, että he ovat sisäistäneet sen, miksi kiusaaminen on väärin. Näin ollen oppilaat eivät toteuta vain objektiivisesti opettajan käskyä olla kiusaamatta ilman ymmärrystä, miksi näin pitää toimia. Oppilaan B9 vastaus, jossa hän käsittää kiusaamisen aiheuttavan reiän sydämeen niin kiusaajalle kuin myös kiusatulle, kertoo oppilaan kokonaisvaltaisesta ymmärryksestä kiusaamisen vahingollisuudesta. Myös oppilaat B6 ja B8 käsittelevät vastauksissaan kiusaamisen vahingollisuutta ja ymmärtävät sen satuttavan yksilöä. Hamarus (2008) kirjoittaaakin kiusaamisen eettisyyden ymmärtämisen

olevan edellytys sille, että oppilas ymmärtää kiusaamisen olevan väärin. (Hamarus, 2008, s. 125.)

Sen lisäksi, että oppilaat toivat esiin omia kiusaamisen vastaisia asenteitaan, tuli haastatteluissa myös esille koulun henkilökunnan kiusaamisen vastaiset asenteet. Oppilas A1 esimerkiksi kuvaili, että koulussa ollaan todella herkkiä kiusaamisen havaitsemiselle, ja kuvaili, että ”pieneenkin kiusaamiseen” puututaan koulussa herkästi. Oppilas B9 taas kertoi, että väärinkäsitystilanteissa koulun aikuiset heti puuttuvat ja auttavat.

”joo mutta täällä puututaan kyl tosi herkästi semmoiseen pieneenkin kiusaamiseen tai siis jos vähänkin jotain varastaa toisen lippistä niin siitä voi tulla jo sanomista opettajalta, että niin se se on niinku tosi tosi täällä ollaan niinku tosi herkkii kiusaamiselle.” A1

”No et, jos vaikka sattuis tai tapahtuis jotain tulis, vaikka joku väärinkäsitys niin sit siihen niinku heti puututaan ja autetaan.” B9

Oppilaiden vastauksista tulee ilmi, että koulun aikuiset puuttuvat epäoikeudenmukaisiin tilanteisiin myös tilanteissa, joissa kyse ei ole systemaattisesta ja tahallisesta kiusaamisesta. Mielestäni tämä on tärkeää, sillä erimielisyyksien pitkittyessä tilanteet voivat johtaa tahalliseen ja systemaattiseen kiusaamiseen. Salmivalli (2010) kertoo, että kiusaamisen määrää ennustaa opettajan sitoutumisen aste puuttua kiusaamistilanteisiin. Opettajan omaama asenne kiusaamiseen on siis ensisijaisen tärkeää kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. (Salmivalli, 2010.)

Kiusaamisen ennaltaehkäisyä on myös kiusaamiseen puuttuminen. Oppilaille annetaan kiusaamiseen puuttumisella suora viesti siitä, ettei kiusaamista hyväksytä. (Laitinen ym., 2020.) Salmivalli (2010) kirjoittaa, että kiusaamiseen puuttumisella ilmaistaan samalla selkeästi, että olemme vastuussa toisistamme. Kiusaamiseen puuttuminen välittää myös viestin siitä, että jokainen yksilö ansaitsee kunnioittavaa kohtelua. (Salmivalli, 2010.) Näin voidaan todeta, että koulun aikuisten asenne kiusaamista kohtaan on ensisijaisen tärkeä, ettei pitkäaikaista kiusaamista pääsisi edes syntymään. On tärkeää, että koulun aikuiset puuttuvat oppilaiden epäoikeudenmukaisiin tilanteisiin ja näin kertovat, ettei toista saa kohdella näin. Koulun henkilökunnan kiusaamisenvastaiset asenteet kertovat myös siitä, että koulussa

kiusaaminen ymmärretään toimintana vääräksi. Koulun aikuisten kiusaamisenvastaiset asenteet luovat näin pohjan myös sille, että jos kiusaamista esiintyy koulussa, siihen myös puututaan.

KiVa Koulun oppimispelit jakoivat oppilaiden kokemuksia. Osa oppilaista oli päässyt pelaamaan KiVa Koulun oppimislejää, osa taas ei. KiVa Koulun pelejä pelanneet oppilaat kertoivat, että peleissä pääsi harjoittelemaan tilanteita, joissa jotain kiusataan tai joku jätetään ulkopuolelle. Nämä oppilaat kertoivat kokeneensa pelit hyvin opettavaisina.

”Siel oli kaikkee et ota hyvät sanat ja anna ne oikealle ihmiselle kuka tarvii niitä. Esim vaikka rohkeus ja sit se sä voit antaa sen jollekki tyypille, joka oli yksin ja sit se lähti vaik kävelee sitä päin sitä kaveria ja kysy sitä.” B6

KiVa Koulu -ohjelmaan kuuluu olennaisesti neljä erilaista virtuaalialustaa oppituntien aiheiden tukena. Tutkimusaineiston perusteella virtuaalialustat eivät kuitenkaan olleet kaikille oppilaille tuttuja.

KiVa Koulu -oppitunneista haastateltaville oli jäänyt mieleen monia asioita. Oppilas A1 korosti KiVa Koulu -oppituntien opettavaisuutta. Hänen mielestään jokaisella KiVa Koulun oppitunnilla oppii jotain uutta sekä jokaisella on mahdollisuus oppia tunneilla oppimisen haasteista huolimatta. Tästä voidaan päätellä KiVa Koulu -oppituntien olleen mielenkiintoisia ja tuoden esille uusia näkökulmia oppilaan ajattelumaailmaan.

”No ne on tosi mukavia ja ne on semmoisia, että siellä niinku oppii tosi helposti, vaikka siis vaikka se olisi vartin pituinen tai vaikka se olisi 5 minuutin pituinen oppitunti, niin siellä oppis ainakin 2 uutta asiaa, koska se on semmoinen vaan semmoinen asia. Siinä on, siin käsitellään yksi asia tosi selkeästi aika tai silleen niinku kaikki pysyy varmasti perässä eli se on niinku tosi semmoista helppoo. Jos on vaik joku häiriö ettei, pysty kunnolla keskittyä, se on silti se on tosi helppo.” A1

Oppilas A1 toi vastauksissaan esiin myös KiVa Koulu -tunneilla luotua luokan yhteistä sopimusta kiusaamista vastaan. Ensimmäisen luokan viimeisellä KiVa Koulu -oppitunnilla on tarkoitus luoda luokan yhteinen KiVa-sopimus. ”Autamme ja rohkaisemme kiusattua” on yksi

KiVa Koulu -ohjelman valmiiksi määrittelemä sääntö KiVa-sopimuksessa. (Salmivalli ym., 2018.)

”se eka kiva tunti mis mä oon ollut on mun mielestä oli, että ketään ei saa jättää yksin ja meidän luokassa on semmoisia lappuja, missä on joku semmoinen juttu ja sitten jokainen on allekirjoittanut sen. Sillee, et siin lukee yhes vaikka, että autamme ja rohkaisemme kiusattua, niin sitsii kaikki on allekirjoittanut sen, silleen et me tehdään myös sitä.” A1

Oppilaan A1 vastauksesta välittyi, että hän oli todella sisäistänyt luokan yhteisen sopimuksen kiusaamista vastaan. Sopimuksen allekirjoittaminen luokan kesken kertoo myös luokan julkisesta sitoutumisesta sopimukseen, mikä myös on yksi ensimmäisen luokan oppitunnin kymmenen tavoite. (Salmivalli ym. 2018.)

KiVa Koulu -oppituntien yhtenä opetuksen tavoitteena on hyvän huomaaminen itsessä ja muissa. (Salmivalli ym., 2018.) Oppilas B6 toi tätä vastauksessaan esille siten, kuinka omilla sanoillaan voi vaikuttaa merkittävästi toisten ihmisten elämään.

”Joo ja sellaset sanat, että mikä on kivaa, että jos sä sanot, vaikka aamulla jollekin ku tuut kouluun, että moi, niin sä voit piristää sen päivän. Että, jos sä sanot moi ja hyvää huomenta, niin sä voit piristää sen päivän.” B6

Yksinäisyys ja ulkopuolisuus teemana tulivat haastatteluissa eniten esiin kiusaamisen muodoissa. Oppilaat kertoivat, että yksinäisyydestä puhutaan paljon KiVa Koulu -oppitunneilla sekä toteutetaan harjoitustehtäviä, joissa harjoitellaan mukaan ottamista, jottei kenenkään tarvitsisi koulussa olla yksin. Oppilaat B6 ja B10 toivat yksinäisyyttä ja sen kurjuutta sekä tylsyyttä esiin haastatteluissa.

”Mä valitsin yksinäisyys sen takia, et yleensä KiVa Koulu tunneilla puhutaan yksinäisyydestä, et tosi kurjaa et jotku joutuu olee yksin, ku jotku vaan syrjii ja kiusaa.” B10

”No ettei ketään jätettäis yksin ja kaikki sais jotain kivaa välkällä tai tunneilla. Että ei oltais ihan yksin kokoajan, et sit ois vähä tylsää olla yksin ja tehtävät on sellasii, et pitää leikkiä kaikkien kanssa, et pitää laittaa leikkeihin mukaan toinen, vai käykö kysymässä itse vai pitääkö se käydä hakee mukaan. Kumpi vaan toimii. Et kysyykö ite, että pääsenkö mukaan? vai tuletko mukaan? ” B6

KiVa Koulu -ohjelman yhtenä tavoitteena on vaikuttaa kiusaamisen torjumisessa koko ryhmään sekä korostaa jokaisen vastuuta kiusaamisen ilmiössä. (Salmivalli ym., 2010.) Aineistossani yhteinen vastuu kiusaamisen ilmiöstä näkyi myös oppilaiden vastauksissa. Yhteinen vastuu kiusaamisesta ei jäänyt oppilaiden vastauksissa vain pyrkimykseksi, vaan oppilaat korostivat vastauksissaan myös kuvitteellisia ja toteutuneita käytännötilanteita. Oppilas B10 kertoi kuvitteellisesta kiusaamistilanteesta, jossa hän antoi paljon merkitystä tilannetta ulkopuolelta seuraaville. Hän korosti, että muut voivat auttaa tilanteessa pyytämällä kiusaajaa lopettamaan tai hakemalla opettajan paikalle.

”Yleensä kerrotaan opettajalle, mut jos joku ei uskalla ja joku näkee sen niin sit muut voi tulla vaiks auttaa ja kertoa opettajalle. Ja jos yksi kiusaa toista tai muutama tai aika moni ja yhtä heikompaa niin kuitenkin muut voi mennä niinku siihen auttaa sitä, että ei toi ole kivaa, että lopettakaa, jos opettaja ei ollu siinä lähistöllä. Ja sit nii joku voi mennä ettii vaik opettajan sil välkäl.” B10

Oppilas B6 kertoi tilanteesta, jossa hän oli kokenut jonkintasoista yksinäisyyttä koulussaan. Hän totesi vastauksessaan, että koulussa puhutaan paljon siitä, kuinka kaikki tulisi ottaa mukaan, ja totesi sen toteutuneen myös hänen elämässään.

”Me puhuttiin aika paljon, et kaikki saa ottaa mukaan, ja mä olin aika ujo sillon tosi nuorena niin muaki tultiin paljon ottaa mukaan.” B6

Oppilaiden vastauksien perusteella voidaan todeta tavoitteen yhteisestä vastuusta kiusaamisen ilmiöstä olevan oppilaiden omaksuma tavoite. Sen lisäksi, että oppilaat ovat omaksuneet tämän tavoitteen, on hienoa huomata, kuinka tavoite oli päässyt toteutumaan myös arkielämässä oppilaan B6 elämässä. Mielestäni tällaiset tilanteet ja oppilaiden kokemukset kertovat KiVa Koulu -ohjelman tavoitteiden optimaalisesta toteutumisesta lasten elämässä.

6.3 Kohdennetut toimenpiteet KiVa-interventiossa

Oppilaiden vastauksissa aikuiset ja erityisesti oma opettaja koettiin merkityksellisiksi henkilöiksi kiusaamisen lopettamisessa. Oppilaat pitivät aikuisen puuttumista kiusaamiseen tehokkaampana keinona saada kiusaaminen loppumaan, kuin jos he itse selvittäisivät kiusaamistilanteen. Oppilas B8 kuvasi aikuisen puuttumista tilanteeseen varmemmaksi keinoksi saada kiusaaminen loppumaan. Oppilas B10 kertoi myös omakohtaisesta kokemuksestaan, jossa aikuisen puuttuminen tilanteeseen sai kiusaamisen loppumaan.

”Jos selvittää ite niin sit se saattaa jotenki jatkua. Mut sit aikuisen kaa se on vähän varmempi et se ei niinku jatku.” B8

”Toistu muutaman kerran, ku me ei kerrottu, mut sit me kerrottiin opelle, eikä ne enää uskalla, ku me kerrotaan ain opelle.” B10

Oppilas B8 toi esiin myös kiusaamistilanteen, josta hän oli kertonut vanhemmilleen kotona. Hän halusi kuitenkin selvittää itse kiusaamistilanteen vertaissuhteidensa kanssa ilman aikuisen puuttumista tilanteeseen. Kiusaaminen saatiin loppumaan oppilaan sanomisella.

”Mä sanoin et ne lopettaa ja sit ne on lopettanut sen.” B8

Haastatteluissa esille nousi myös tilanteita, joissa opettaja laittoi oppilaat keskenään selvittämään erimielisyytensä. Näissä tilanteissa mielestäni kyse oli aina kuitenkin erimielisyyksistä eikä niinkään kiusaamisesta.

Oppilaiden haastatteluista esille nousi myös sovinnon ja anteeksipyyttämisen merkitys. Oppilaat toivat tätä esiin niin kiusaamisesta kertoessaan kuin myös erimielisyyksistä vertaissuhteissaan puhuessaan. Oppilaiden vastauksissa opettaja oli kuitenkin se, joka kehotti pyytämään anteeksi ja sopimaan, eivät oppilaat itse. Näin ollen voidaan todeta, että oppilaat pitivät anteeksipyyttämistä ja sovintoa tärkeänä erimielisyyksitilanteissa mutta eivät olleet sisäistäneet asiaa niin, että toimisivat itse aloitteellisesti tämän toteutumisen eteen.

”Sitte niin, niille molemmille tulee tavallaan niinku sydämeen reikä. Sitte niinku sen helposti muistaa aina niin on hyvä sopia.” B9

”Öö pitää pyytää anteeks ja öö sitte, jos se jatkuu niin pitää keskustella opettajan kanssa tai kertoa vanhemmille.” B7

Kiusaamisen ennaltaehkäisevään työhön kuuluu tiedottaminen oppilaille koulun toimista kiusaamista vastaan. Se lisää koululaisen luottamusta aikuisten mahdollisuuteen puuttua kiusaamiseen. (Laitinen ym., 2020.) Salmivalli (2010) kirjoittaa, että opettajan sitoutumisenaste puuttua kiusaamiseen ennustaa luokassa kiusaamistapausten määrää. Opettajan asenne kiusaamista kohtaan on erityisen tärkeää kiusaamisen ennaltaehkäisevässä työssä. (Salmivalli, 2010.)

Sellaista ajattelua esiintyy, että kiusaaminen kuuluisi jollain tapaa kehittymiseen ja kasvamiseen ja että sitä kuuluisi sietää (Pöyhönen, 2021, s.101). Kiusaamista saatetaan pitää leikkinä tai jopa rakkauden osoituksena niin oppilaan kuin opettajankin näkökulmasta (Hamarus ym., 2015, s.50). Kiusaaminen ei ole ikinä oikeutettua. Jokaisen aikuisen velvollisuus on toimia siten, että kiusaaminen loppuu ja kiusaava oppilas muuttaa käytöstään. (Pöyhönen, 2021, s.101.)

Lapsia on tärkeää rohkaista kertomaan kiusaamisesta aikuisille, sillä kiusaamista pääsee useimmiten tapahtumaan juuri tilanteissa, joissa aikuinen ei ole läsnä. Oppilaan luottamus siihen, että opettaja voi puuttua kiusaamiseen, heikkenee, mitä vanhemmaksi oppilas tulee. (Salmivalli ym., 2010, s.151.) Gomes ja kollegat (2022) ovat tutkimuksessaan myös todenneet aikuisen merkityksen väliin puuttujana kiusaamistilanteissa (Gomes ym., 2022).

6.4 Minäkuvan ja itsetunnon merkitys kiusaamisen ilmiössä

Tutkimuksessani eräs oppilas tuo esiin itsetunnon merkitystä erilaisesta näkökulmasta verrattuna aiempaan tutkimuskirjallisuuteen kiusaamisesta. Oppilas tuo esiin itsensä arvokkaaksi kokemista osana rohkeutta ja uskallusta toimia, jos kokee itsensä yksinäiseksi tai ulkopuoliseksi.

”et sä tiedät, et sä oot arvokas, et muut ottaa sut mukaan sinne.” B6

Oppilas B6 perustelee siis ryhmään mukaan pääsemistä omalla arvokkuudellaan. Yksilön arvokkuutta oppilaat käsittelevät aineistossa myös suhteessa muihin. Keltikangas-Järvinen

(2017) kirjoittaakin, että itsetunto on kykyä arvostaa muita. Oppilas B10 kuvailee, kuinka kaikki ihmiset ovat arvokkaita omana itsenään, eikä ketään tämän vuoksi kuuluisi kiusata.

”Ei ketään pitäis kiusata tai haukkuu kaikki on iha hyviä ja täydellisiä.” B10

Keltikangas-Järvisen (2017) ajatuksiin perustuen voidaan ajatella, että hyvä itsetunto suojaa kiusaajaksi ajautumiselta. Kun oppilaalla on hyvä itsetunto, hän osaa arvostaa myös muita eikä näin ollen koe tarvetta kiusaamiselle. Minäkuvalla tarkoitetaan yksilön pysyvää käsitystä siitä, minkälainen hän on (Keltikangas-Järvinen, 2017, s.30). Itsetunnolla taas tarkoitetaan itsensä arvostamista ja itseluottamusta (Keltikangas-Järvinen, 2017, s.19). Kiusaamisen yhteyttä minäkuvaan ja itsetuntoon on tutkittu aiemmissa kiusaamistutkimuksissa paljon.

Useissa aiemmissä tutkimuksissa on osoitettu kiusaamisen vaikuttavan kiusatun minäkuvaan pysyvästi. Hamarus ja kollegat (2015) kirjoittavat kiusaamisen kohdistuvan yksilöön erittäin henkilökohtaisella tasolla, jolloin se vaikuttaa myös yksilön käsitykseen itsestä (Hamarus ym., 2015. s.61-62). Tsaousis (2016) kertoo meta-analyysissään kiusaamiseen syyllistymisen ja itsetunnon välillä olevan negatiivinen korrelaatio (Tsaousis, 2016). Keltikangas-Järvinen (2017) taas esittää koulukiusaamista lapsen itsetunnon vakavimmaksi uhaksi, sillä kiusaamisella aiheutetaan kiusatulle päivittäisen mielenrauhan ja elämänhalun menetys (Keltikangas-Järvinen, 2017, s.209).

6.5 Turvallinen ja kunnioittava ilmapiiri koulussa

Haastatteluissa oppilaat kuvailivat koulun ilmapiiriään turvalliseksi miljööksi, jossa toisia oppilaita ei saa kiusata. Myös kaveruus ja yksinäisten mukaan ottaminen leikkeihin ja peleihin korostuivat monien oppilaiden vastauksissa. Oppilas B10 kertoi myös, kuinka koulussa saa pitää hauskaa. Oppilaat A3, B7 ja B10 kuvaavat koulun ilmapiiriä seuraavasti:

”No, että otetaan toisia mukaan ja ei kiusata.” A3

”Että kaikil on turvallista olla koulussa ja ei saa kiusata.” B7

”KiVa Koulussa saa pitää hauskaa ja olla, ja ei saa kiusata tai mitää väkivaltaa tai tommosta.” B10

Oppilas A1 kertoo vastauksessaan myös, ettei koulussa tarvitse piilotella tai hävetä itseään.

”ää no ei saa tietenkään kiusata ja sitten niinku et saa olla oma itsensä, että ei tarvitse mitenkään piilotella sitä, että mimmainen niinku muuten on, vaikka jos on tumma iho sitä ei tarvitse häpee tai silleen.” A1

Oppilaiden vastauksista paljastui siis kuva koulun sosiaalisesta ja psykologisesta ympäristöstä, jossa saa turvallisesti olla oma itsensä ja jossa toisia oppilaita kunnioitetaan.

Oppimisilmapiiri on lapsen psykologinen ja sosiaalinen oppimisympäristö. Psykologisen oppimisilmapiirin muodostumiseen vaikuttavat olennaisesti myös pedagoginen ja fyysinen ympäristö. Psykologinen oppimisympäristö on kaiken aikaa läsnä lapsen koulupäivässä. (Piispanen, 2008, s. 140–143.) Wang ja kollegat (2013) kertovat oppimisilmapiirin muodostuvan koulun aikuisten ja oppilaiden välisestä kanssakäymisestä sekä yksilöiden erilaisista asenteista esimerkiksi kiusaamista tai koulua kohtaan (Wang ym., 2013).

Wang ja kollegat (2013) kirjoittavat kielteisen oppimisilmapiirin tarjoavan sosiaalisen kontekstin, joka mahdollistaa kiusaamiskäyttäytymisen. Tutkimuksissa taas on osoitettu kiusaamiskäyttäytymisellä ja myönteisellä oppimisilmapiirillä olevan negatiivinen korrelaatio. Oppilaiden vastausten perusteella voidaan todeta koulun onnistuneen luomaan myönteisen ilmapiirin, jota voidaan Wangin ja kollegoiden (2013) perusteella pitää pohjana myös kiusaamisen vastaiselle työlle.

Myönteisen oppimisilmapiirin päätekijöitä ovat positiiviset vuorovaikutussuhteet opettajien ja oppilaiden välillä sekä kielteiset asenteet kiusaamisen muotoja ja muuta huonoa käytöstä kohtaan. Positiivinen oppimisilmapiiri on perusta kiusaamisen vastaiselle työlle. (Wang ym., 2013.) Myös Keltikangas-Järvinen (2017) painoittaa koulun kiusaamisen vastaisen ilmapiirin merkitystä kiusaamisen ennaltaehkäisevässä työssä (Keltikangas-Järvinen, 2017, s.212).

Suurin osa tutkittavista oppilaista kertoi luottamuksellisista suhteista omaan opettajaansa ja totesi tarpeen vaatiessa voivansa kertoa omalle opettajalle kiusaamisesta. Wang ja kollegat (2013) toteavat positiiviset vuorovaikutussuhteet merkitykselliseksi tekijäksi oppilaiden ja opettajien välillä positiivisessa oppimisilmapiirissä. (Wang ym., 2013.)

6.6 Empatiataidot

Oppilaiden empatiataidot tulivat tutkimuksessa esiin kiusaamisesta keskusteltaessa. Haastatteluissa tuli esiin, kuinka kiusaaminen tuntuu pahalta kiusatun puolesta. Oppilas B8 kuvaili kokeneensa myötätuntoa kiusattua kohtaan katsoessaan videota.

”No täs on tää ainaki tää myötätunto joskus ollaa katottu sellanen video niinku mis niinku jotai on kiusattu niin tuntuu vähän pahalta niinku sen puolesta.” B8

Ahtola (2016) ja Pöyhönen (2021) kertovatkin, että empatiaa voidaan lisätä ottamalla selvää erilaisten kiusattujen kokemuksista sekä kasvattamalla tietoisuutta kiusaamisen seurauksista. Oppilas B8 kuvaili, että hänen koulussaan oli toimittu näin.

Empatia on kykyä asettua toisen yksilön asemaan. Empatian keinoin tunnistamme, mitä toinen ihminen tuntee. Empatian avulla kohtelemme muita yksilöitä niin, kuin he haluavat tulevansa kohdatuiksi. (Pöyhönen, 2021, s. 81.) Empatia jaetaan affektiiviseen ja kognitiiviseen empatiaan. Affektiivinen empatia on kykyä kokea muiden tunteita ja eläytyä toisen asemaan. Kognitiivisella empatialla taas tarkoitetaan kykyä tunnistaa ja ymmärtää muiden tunteita. (Stavrinides ym., 2010.)

Osa viidesluokkalaisista oppilaista pohti haastatteluissa myös kiusaajan pahaa oloa ja pohti kiusaajan problematiikkaa. Oppilas B9 kuvaili kokeneensa surua kiusaajan pahan olon vuoksi.

”No surullinen ja sit tavallaan tuli samal niinku niin surullinen ja sit tuli semmonen harmillinen, ku sil kiusaajal on varmasti joku huonosti.” B9

Empatian tiedetään vaikuttavan ennaltaehkäisevästi kiusaamisen syntymiseen. Empatia vähentää lapsen todennäköisyyttä kiusata ja lisää kiusaamistilannetta ulkopuolelta seuraavan lapsen puuttumiskykyä. (Ahtola, 2016; Pöyhönen, 2021, s. 81–82.) Stavrinides ja kollegat (2010) ovat todenneet tutkimuksessaan empatian jopa estävän kiusaamisen syntymistä. Kiusaamiseen osallistuminen taas toimii esteenä lapsen empatiataitojen kehitykselle. (Stavrinides ym., 2010.)

Oppilaan empatiataitoja huomioidaan myös KiVa Koulu -ohjelmassa siten, että kiusaamiseen puuttuessaan koulu saa valita, käyttääkö ojentamismallia vai yhteisen huolen mallia. Yhteisen

huolen mallissa pyritään herättämään empatiaa kiusattua kohtaan ja pohtimaan, kuinka oppilas voisi toimia tilanteen muuttamiseksi. Empatiaa yritetään herättää oppilaissa myös osalla KiVa Koulu oppitunneista tutustumalla kiusaamiskertomuksiin. (Salmivalli ym., 2018). Empatiataitojen merkitystä ei itsessään kuitenkaan ohjelmassa korosteta.

6.7 KiVa Koulu -ohjelma oppilaan näkökulmasta

KiVa Koulu -ohjelma välittyi oppilaille turvallisena ympäristönä ja yhteisönä. KiVa Koulun nimi ja logo olivat monille oppilaille entuudestaan tuttuja haastattelutilanteissa. Tosin kaikki tutkittavat eivät osanneet kertoa, missä yhteydessä olivat logon nähneet, vaikka tunnistivat sen. Osa oppilaista osasi myös kertoa, että KiVa Koulu muodostuu sanoista kiusaamisen vastustaminen.

”Joo mun pitäis joo muistaa mistä noi KiVa kirjaimet tulee mut mä en muista. Ne tulee jostain kiusaamisen vastustaminen, olisko ollu tai jotain semmoista.” A1

Osa oppilaista korosti KiVa Koulun nimestä sanan ”kiva” merkitystä perustellen, että KiVa Koulussa kaikilla oppilailla tulee olla kivaa koulussa.

” Siitä tulee mieleen toi kuin kiva koulu meillä on, että kauheen kiva että muut niinku opettajat ja oppilaat tekee kaikkensa, että meillä olisi tosi kiva koulu ja meillä ois turvallista ja muuten.” B10

Oppilas A5 toi esiin myös kivan koulun merkitystä ja ymmärsi kivan koulun KiVa -oppituntien huomion keskipisteeksi.

”No siellä keskitytään kivaan kouluun.” A5

KiVa Koulu -ohjelma välittyi oppilaille eniten kiusaamisenvastaisina asenteina ja oikeudenmukaisuuden ja välittämisen arvoina. Nämä asenteet ja arvot ovat linjassa myös ohjelman tavoitteiden kanssa. Kiusaamisen vastaista interventio-ohjelmaa ei kukaan oppilaista osannut kertoa KiVa Koulun yhteydessä. Oppilaille epäselvää oli myös se, milloin KiVa -oppitunteja järjestetään. Oppilaat kertoivat vastauksissaan, että niitä on ollut aina joskus.

Eräs oppilas B10 kuvaili KiVa Koulua seuraavasti:

”Se on vaa semmonen mist jutellaa. Just sitä et koulu ois turvallinen ja ei kiusattais.”

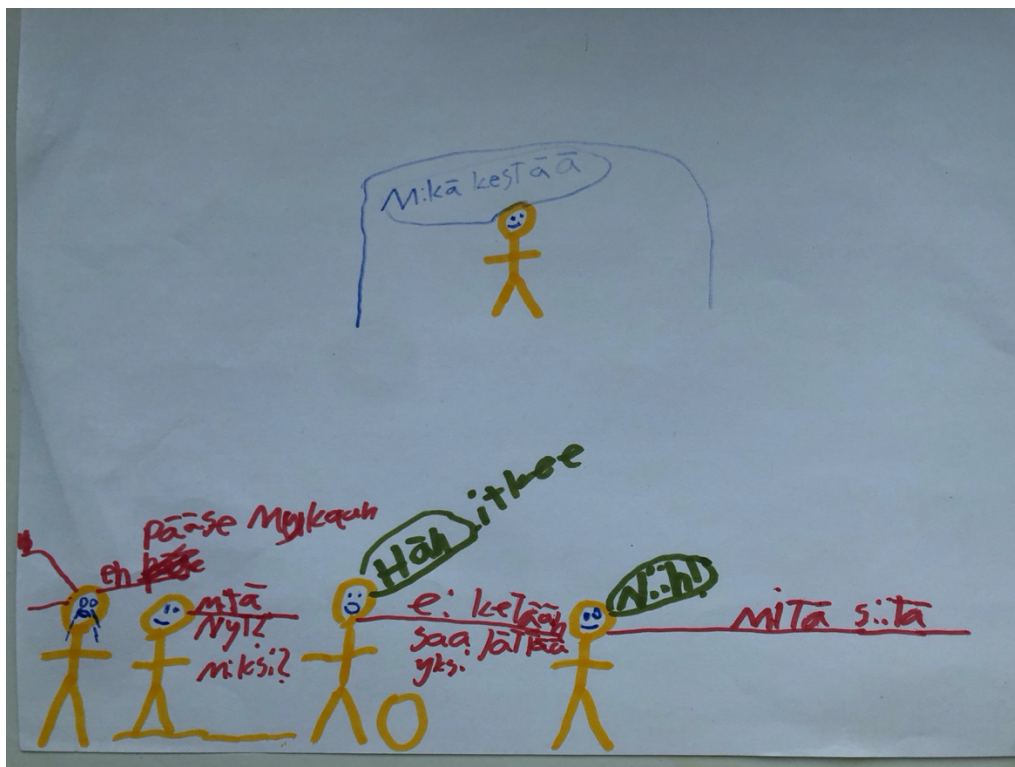
B10

Oppilas B10 liitti KiVa Koulun keskusteluihin, joita oli käynyt. Mielestäni oppilaan B10 vastaus avaa myös aikuisen silmiä sille, kuinka lapset hahmottavat erilaisia abstrakteja interventio-ohjelmia, joita kouluissa toteutetaan. KiVa Koulu -ohjelma on ohjelmana selkeä, ja sitä toteutetaan suunnitellusti kouluissa. Oppilas, joka osallistuu vain KiVa Koulun ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin 1.-6. vuosiluokkien aikana, tulee hän osallistuneeksi neljällekympinelle KiVa Koulu -oppitunnille. KiVa Koulu -oppitunnit toteutetaan aina kaksoistunteina. Tällainen oppitunti määrä on merkityksellinen, muttei toiminta kuitenkaan ole vuosittaista vaan oppilaan silmin aina joskus satunnaisesti tapahtuvaa toimintaa. Näin oppilaan näkökulmasta KiVa Koulu saattaa helposti jäädä hyvin abstraktiksi merkitykseltään ja käsitteeksi, josta vain oppilaan B10 sanoin ”jutellaa”.

6.8 Erot sukupuolten välillä

Aineistostani oli havaittavissa, että oppilaiden kiusaamiskäsitykset ovat linjassa aiemman tutkimustiedon kanssa siitä, millainen kiusaaminen on tyypillistä tytöille ja pojille.

Tutkimuksessa oppilaita pyydettiin kertomaan, mitä kiusaaminen on. Pojat kuvailivat kiusaamista fyysisenä toimintana ja osana erilaisia joukkuepelejä. Tytöt taas kuvailivat kiusaamista enemmän kiusaamisen epäsuorin muodoin.

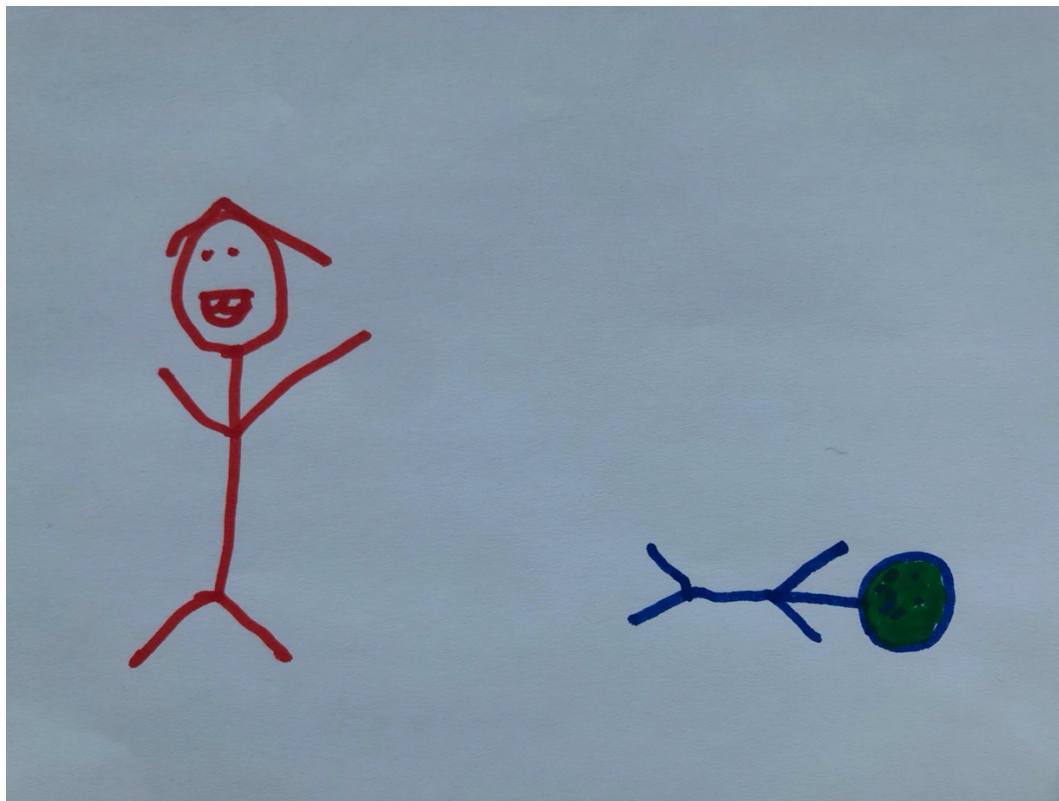

Kuva 7. Oppilaan B6 piirustus koulukiusaamisesta.

Oppilas B6 kuvaa kiusaamistilannetta osana joukkuepeliä, jossa yksi oppilas ei pääse mukaan peliin. Oppilaan B6 kuvaus piirustuksestaan:

”No ne pelaa jalkapalloa ja sitte maalivahti huutaa sieltä, että mikä kestää. Sitte se toinen pelaaja huutaa niin, ja sitte se sanoi että toi yks sano että öö toi yksi itkee. Sitten sitten toi toinen on vaan silleen, että eihän se haittaa mitään, sitten sanoi että ei ketään saa jättää yksin, ja sitten se lähtee sinne. Sitten se näkee sen ja kysyy siltä, mikä hätänä ja sitten se sanoo, että ei se pääse mihinkään mukaan, kun ei kukaan halua sitä mukaan, sitten se kysyy miksei ja sitte se sanoo, että ota meidät mukaan sinne.” B6

Eräs tutkimukseen osallistunut poika kuvasi kiusaamista fyysisenä toimintana. Fyysisen aggression muotojen tiedetään olevan erityisesti pojille tyypillistä. (Höistad, 2003.) Syy piirustuksessa esitettyyn fyysiseen aggressioon oli toisen erivärinen iho. Fyysisen aggression lisäksi poika tuli siis kuvanneeksi kiusaamiskäsitykseensä myös rasismia.

Kuva 8. Oppilaan A1 piirustus, mitä koulukiusaaminen on.

Oppilas A1 kuvaa, kuinka hänen piirustuksessaan tapahtuu fyysistä kiusaamista.

” Tää kiusaa tätä - - että se ois tönässy sen maahan ku, se sss sillä on erivärinen iho, ku vaikka suomalaisilla yleensä on, tai niinku enemmistö suomalaisilla.” A1

Tutkimuksessa sekä pojat että tytöt kuvailivat kiusaamista toimintana sekä suorin että epäsuorin keinoin. Kuitenkin kiusaamisen suorat muodot tulivat useammin esille poikien vastauksissa kuin tyttöjen. Aineistosta voidaan todeta oppilaiden kiusaamiskäsitysten olevan linjassa aiemman tutkimustiedon kanssa. Pojilla kiusaamista pääsee tapahtumaan helposti esimerkiksi pelitilanteissa, ja pojille tyypillisiä ovat suorat kiusaamisen muodot, kuten fyysinen kiusaaminen. Tästä esimerkkeinä kuvat 7 ja 8.

7 Pohdinta

7.1 Tulokset suhteessa aiempaan kirjallisuuteen

Oppilaiden kiusaamiskäsitykset olivat yksilöllisiä ja toisiinsa vertailtaessa erilaisia. Määritelmistä oli tunnistettavissa kuitenkin myös samankaltaisuuksia: oppilaat hahmottivat kiusaamisen konkreettisenä toimintana, joka aiheuttaa toiselle pahan mielen ja on toimintana vakavaa. Höistadin mukaan (2003) lapset saattavat sivuuttaa kiusaamisen toteamalla sen olevan vain leikkiä erityisesti tilanteissa, joissa aikuinen puuttuu kiusaamiseen (Höistad, 2003). Tutkimuksessani kukaan tutkittavista ei kuitenkaan vähätellyt näin kiusaamista toimintana, vaan lapset suhtautuivat poikkeuksetta tuomitsevasti kiusaamiseen.

Toisen luokan oppilaiden määritelmässä nousi esiin kiusaamisen tyhmyys. Viidennen luokan oppilaiden määritelmässä käsiteltiin kiusaamisen aiheuttamaa näkymätöntä tunnetta ja kiusaamistoiminnan vahingollisuutta. Viidennen luokan oppilaat toivat vastauksissaan esiin erilaisuutta ja kiusaajan paha oloa kiusaamisen syynä. Myös Harjunkoski & Harjunkoski (1994) kertovat kiusaajan pahan olon olevan kiusaamisen syy (Harjunkoski & Harjunkoski, 1994). Saloviita ja kollegat (2009) kertovat oppilaiden nimeämänä kiusaamisen syynä olevan kiusatun erilaisuus. Todellisuudessa erilaisuutta voidaan löytää meistä jokaisesta. Näin ollen kiusaamisen todellinen syy on jokin muu kuin kiusatun erilaisuus. (Saloviita ym., 2009.) Toisen ja viidennen luokan oppilaiden kiusaamiskäsityksiä vertailtaessa huomattiin, että iän myötä käsitys kiusaamisesta muuttuu syvällisemmäksi ja moniulotteisemmaksi.

Oppilaiden kiusaamiskäsityksissä vain yksi oppilas nosti esiin kiusaamisen tahallisuuden. Suurin osa oppilaista ei tuonut esille, että kiusaaminen on tahallista toimintaa. Näin ollen kiusaamisen ja erimielisyyksien välinen ero ei tullut vastauksissa selvästi esiin. Salmivalli (2010) määrittelee kiusaamisen ja erimielisyyksien välisen eron selkeästi. Salmivallin (2010) mukaan erimielisyydet eivät ole kiusaamista, sillä tällöin oppilaat ovat tasavahvoja keskenään. Kiusaamisessa voimasuhteet ovat epätasapainossa. Kiusaaminen ei ole koskaan tasa-arvoista. (Salmivalli, 2010.)

Kiusaaminen systemaattisena toimintana ja kiusaamisen voimasuhteiden epätasapaino jäivät pois oppilaiden kiusaamisen määritelmistä. Oppilaat eivät määritelmässään tuoneet myöskään esiin kiusaajan vallan halua kiusaamisen syynä. Esimerkiksi Keltikangas-Järvinen (2017) ja Saloviita ja kollegat (2009) esittävät lapsen vallan tunteen halua kiusaamisen yhdeksi syyksi (Keltikangas-Järvinen, 2017; Saloviita ym., 2009.) Kiusaamisen syy jäi oppilaiden vastauksissa epäselväksi, tai syyksi nimettiin kiusaajan paha olo tai kiusatun erilaisuus. Oppilaiden kiusaamisen määritelmät olivat linjassa kiusaamisen ilmiön tieteellisen kirjallisuuden kanssa siten, että oppilaiden vastauksissa jokin asia kirjallisuudesta nousi esiin, mutta moni asia tieteellisistä kiusaamisen määritelmistä jäi myös uupumaan oppilaiden määritelmistä.

KiVa-intervention tavoitteet sekoittuivat oppilaiden ajatuksissa osin myös päällekkäin koulun muiden interventioiden ja teemojen kanssa. Tutkimukseen osallistunut koulu toteutti myös muuta kiusaamisen vastaista toimintaa, joten tuloksista on vaikeaa erottaa, kuinka suuri rooli KiVa Koulu -ohjelmalla yksinään on oppilaiden ajatusten muovaajana. Oppilaiden kokemukset ohjelmasta olivat olleet poikkeuksetta myönteisiä. KiVa Koulu -ohjelma hahmottui oppilaille kuitenkin hyvin abstraktina interventiona. Eräs oppilas kuvaili interventiota asiana, josta vain joskus ”jutellaa”. Oppilaat eivät hahmottaneet, miten ja milloin interventiota toteutetaan ja kuka siitä vastaa.

Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja KiVa Koulu -ohjelma välittyvät oppilaille eniten kiusaamisen vastaisina asenteina ja arvoina. Tutkimuksessani oppilaat olivat ymmärtäneet kiusaamisen eettisyyden hyvin, mikä välittyi tuomitsevinä asenteina kiusaamista kohtaan. Oppilaat olivat kokeneet KiVa Koulu -oppitunnit myönteisinä ja erittäin opettavaisina. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat kokivat merkityksellisenä ja tehokkaana aikuisten puuttumisen kiusaamiseen. Oppilaiden mukaan aikuisen puuttuminen kiusaamiseen on varmempi tapa saada kiusaaminen loppumaan, kuin jos oppilas itse yrittäisi lopettaa tilanteiden jatkumisen. Osa tutkittavista koki kuitenkin helpommaksi yrittää ensin sopia itse kiusaamis- ja erimielisyystilanteita kuin heti pyytää niihin aikuisen apua. Oppilaat toivat tutkimuksessa esille anteeksipyytämisen ja sovinnon tärkeyden erimielisyys- ja kiusaamistilanteissa.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että kiusaamisen ennaltaehkäisevällä toiminnalla on myönteisiä vaikutuksia oppilaan kokemaan turvalliseen oppimisilmapiiriin. Oppilaat kertovat, että turvallisessa oppimisilmapiirissä saa olla sellainen kuin on. Tuloksista ilmenee, että kun

oppilas kokee itsensä arvokkaaksi, hän uskaltaa toimia kiusaamistilanteissa. Näin omanarvontunne sai merkitystä kiusaamisen vastaisessa työssä.

Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että KiVa Koulu -ohjelmalla on paljon myönteisiä vaikutuksia oppilaiden ajatuksiin kiusaamisen ilmiöstä. Erityisesti kiusaamisen eettisyys ja yhteinen vastuu kiusaamisen ilmiöstä olivat välittyneet oppilaille. Kiusaamisen eettisyyden ymmärrystä voidaankin pitää pohjana kaikelle kiusaamisen vastaiselle työlle. Tuloksista huomataan myös, että KiVa Koulu -ohjelman vaikutukset ulottuvat yli ohjelman rajojen vaikuttaen myönteisesti myös oppilaan minäkuvaan sekä kouluilmapiiriin.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimukseni lähdeaineisto perustuu aiheen tieteelliseen kirjallisuuteen ja tieteellisiin artikkeleihin. Tutkimuksen taustalla olevan tiedon pitäisi näin ollen olla luotettavaa ja informatiivista. Tutkimusmenetelmien valinnassa erityistä huomioita kiinnitettiin kohderyhmään, jotta tutkimusmenetelmät tavoittaisivat sen. Tutkimuksen luotettavuutta lisäävät kerätyn aineiston laajuus sekä useamman tutkimusmenetelmän hyödyntäminen osana tutkimusta. Näin tutkimustulokset perustuvat monin eri tavoin saatuihin tietoihin eikä vain yhteen tutkimusmenetelmään.

Tutkijana olin osalle oppilaista tutumpi, sillä olin ennen tutkimustani työskennellyt kyseisessä koulussa viidensien luokkien parissa. Haastatteluissa tuttavallisuus näkyi siten, että tuttujen oppilaiden oli helpompi avautua tutkimusaiheista kuin muiden tutkittavien. Toisaalta on vaikeaa tunnistaa, vaikuttiko tuttavallisuus vai ikä tekijänä tuloksiin kakkosluokkalaisten ja viidesluokkalaisten välillä, sillä myös ymmärtämisen ja sanoittamisen taidot kehittyvät iän mukana. Tuloksista erottuivat kuitenkin selkeästi viidesluokkalaisten laajemmat ja yksityiskohtaisemmat vastaukset verrattuna kakkosluokkalaisten vastauksiin.

Objektiivisuuden ongelmaa tarkasteltaessa on syytä laadullisessa tutkimuksessa erotella havaintojen puolueettomuus ja luotettavuus (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s.136). Tutkijana pyrin aineiston objektiiviseen tarkasteluun. Huomaan kuitenkin, että aineiston tuloksissa esille nousee paljon kirjallisuudessa kirjoitettuja opettajan keinoja toteuttaa kiusaamisen ennaltaehkäisyä perusopetuksessa. Tästä aiheesta kirjoitin kandidaatintutkielmani ja huomaan sen vaikuttaneen myös tähän tutkimustyöhöni huolimatta objektiivisuuden pyrkimyksestäni. Objektiivisuuttamme tutkimuksessa ohjaavat aina oma ihmisyytemme, elämänhistoriamme ja

tietämyksemme, joten täydellistä objektiivisuutta on ihmisenä ja tutkijana mahdotonta saavuttaa. Tutkijana valitsen myös, millaisia merkityksiä annan lasten sanoille, omalle tutkimusaineistolle. Pyrkimykseni on hyvä ja totuudenmukainen, mutta omaa itseä ja ihmisyyttä on mahdotonta tässäkin tehtävässä täysin sivuuttaa. Komulainen (2007) toteaaakin, että autenttisen sosiaalisen todellisuuden kuvaaminen on haastavaa, sillä niin tutkittavan kuin tutkijan tulkinnat aineistosta ovat aina jollain tapaa valikoituja ja asemoituja (Komulainen, 2007).

Tutkimuksessa kunnioitettiin jokaisen tutkittavan ihmisarvoa sekä itsemääräämisoikeutta. Tutkimukseen osallistuville ja heidän huoltajilleen ilmaistiin selkeästi tutkimukseen osallistumisen olevan vapaaehtoista ja luottamuksellista. Tutkittaville ja heidän huoltajilleen kerrottiin myös, miten menetellä, jos tutkimuksen haluaa kesken tutkimusprosessin keskeyttää. Tutkittavien anonymiteetti pyrittiin säilyttämään läpi tutkimuksen.

Myös tutkijalla voi olla tiedostamattomia tai tiedostettuja asenteita, jotka voivat muodostua esteeksi lapsen tuottamalle tiedolle. Asenteet heijastuvat helposti kohtaamisissa ja näin vaikuttavat myös lapsen asiantuntijuuteen. (Kallinen & Pirskanen, 2022.) Pysin tutkijana kohtaamaan lapset kunnioittaen heidän yksilöllisyyttään. Painotin, ettei tutkimukseen ole oikeita eikä vääriä vastauksia vaan että heidän vastauksensa on sellaisenaan paras mahdollinen vastaus. Kerroin myös tutkimuslupahakemuksien ja haastatteluiden yhteydessä, että tutkittavalla on milloin tahansa oikeus keskeyttää tutkimus. Kukaan tutkittavista ei kuitenkaan ilmoittanut tutkimuksen aikana halua keskeyttää tutkimusta.

KiVa Koulu -ohjelman toteutumiseen vaikuttavat aina myös olennaisesti luokanopettajien perehdyttäminen interventio-ohjelmaan, luokanopettajan oma innostus ohjelman toteuttamiseen ja se, kuinka suuren merkityksen koulu KiVa Koulu -ohjelmalle antaa. Tutkimukseni toteutettiin yhdessä koulussa, joten tulokset tarjoavat yhden näkökulman lasten kokemuksiin kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja KiVa Koulu -ohjelman toteuttamisesta.

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole yleistää vastauksia (Tuomi & Sarajärvi, 2009). Näin ollen myöskään oman tutkimukseni tarkoituksena ei ole yleistää vastauksia vaan tarjota yhdenlainen näkökulma aiheen tarkasteluun. Tutkimukseen osallistui kymmenen oppilasta kahdelta eri luokalta. Tulokset kertovat KiVa Koulu -ohjelman toteutumisesta näiden oppilaiden näkökulmasta. Tutkimukseen osallistuneille KiVa Koulu -ohjelman tavoitteet

olivat välittyneet ja erityisesti kiusaamisen eettisyys oli ymmärretty. Tämä ei välttämättä kuitenkaan kerro koko totuutta koulun tilanteesta, sillä luokanopettajalla on aina keskeinen merkitys KiVa Koulu -ohjelman toteutumiseen. Tutkimukseni perusteella voidaan kuitenkin todeta kyseisten luokkien luokanopettajien onnistuneen hyvin välittämään oppilailleen kiusaamisen vastaisia asenteita ja ymmärtäneen kiusaamisen ilmiön vääryys ja vakavuus.

Tutkijana jäin myös pohtimaan sitä, että vaikka kiusaamisen eettisyys oli ymmärretty oppilaiden kesken ja oppilailla oli hyvin tuomitsevia asenteita kiusaamista kohtaan, ei tämä kuitenkaan kokonaan toiminut esteenä kiusaamiselle, vaan oppilaat toivat haastatteluissa esiin omia kiusaamiskokemuksiaan. Toisaalta vain muutama tutkittava totesi kiusaamisessa ja erimielisyyksissä olevan eroja. Näin ollen kaikki tutkittavat eivät osanneet tehdä eroa kiusaamisen ja erimielisyyksien välillä. Kaikista haastatteluissa esiin tuoduista kiusaamiskokemuksista ei minulla tutkijana ole varmuutta, oliko enemmän kyse erimielisyydestä tai riidasta vai tahallisesta systemaattisesta kiusaamisesta.

Tutkimuksessani on käytetty niin sanottua hyvää tieteellistä käytäntöä. Hirsjärven ja kollegoiden mukaan (2009) tutkimus on eettistä ja luotettavaa, kun noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu Hirsjärven (2009) mukaan eettisesti kestävä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät sekä muiden tutkijoiden kunnioitus. Hyvään tieteellisen käytäntöön ei kuulu muiden plagiointi eikä tulosten tai raportoinnin harhaanjohtaminen. (Hirsjärvi ym., 2009.)

Hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä pääpiirteitä ovat eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan rehellisyys, luotettavuus, vastuunkanto ja arvostus. Luotettavuudella varmistetaan tieteellisen toiminnan laatu niin suunnittelussa, menetelmissä, analyysissä kuin myös voimavarojen käytössä. Rehellisyydellä pyritään avoimuuteen ja oikeudenmukaisuuteen koko tutkimusprosessin ajan sekä puolueettomuuteen ja yksityiskohtien esiin tuomiseen. Arvostuksella käsitetään arvostuksen osoitus kollegoita, tieteellisen toiminnan osapuolia, yhteiskuntaa, ympäristöä, ekosysteemejä ja kulttuuriperintöä kohtaan. Vastuunkannolla käsitetään vastuunkanto koko tieteellisestä prosessista alkaen tutkimusideasta ja päättyen julkaisuun ja julkaisun vaikutuksiin. (TENK, 2023.)

Pro gradu -työssäni olen tutkijana pyrkinyt tutkimusprosessin ajan avoimuuteen ja oikeudenmukaisuuteen sekä objektiiviseen tarkasteluun työssäni, jotta puolueettomuus pääsisi toteutumaan. Myös yksityiskohtia on tuotu esiin, jos se on ollut tutkimuksen kannalta keskeistä. Tutkimuksen aikana olen tutkijana pyrkinyt arvostamaan niin aikaisempia tutkijoita ja heidän tutkimustuloksiaan kuin myös tutkittavan koulun henkilökuntaa ja tutkimukseen osallistuvia. Arvostus näkyi esimerkiksi niin, että alusta asti tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja vapaaehtoisuutta painotettiin moneen kertaan. Tutkija toi myös esiin, että tutkimuksen voi keskeyttää halutessaan milloin vain, sekä ohjeisti sen, kuinka tämä tapahtuu.

Tutkimuksessa pyrittiin huomioimaan myös ympäröivä yhteiskunta ja tutkimuksen merkitys yhteiskunnalle. Tämä tutkimus toteutettiin käymällä keskusteluja KiVa Koulu -hankkeen kanssa sekä pohtimalla tutkimuksen sijoittumista aiempien kiusaamistutkimusten ympärille. Tutkimusidea kehittyi tutkijan aiemman tiedon ja kiinnostuksen perusteella kiusaamisen ilmiöstä. Tutkijana halusin pro gradu -työlläni kehittää kiusaamistutkimusta ja tuoda siihen jotain uutta näkökulmaa, jolla tätä vakavaa ilmiötä voitaisiin entistä paremmin ennaltaehkäistä.

7.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset

Kiusaaminen on ajaton ilmiö. Samat asiat toistuivat kiusaamisen ilmiössä 1990–2020-vuosilukujen kirjallisuudessa. Kiusaaminen on vallan epätasapainoa, jossa vahvempi alistaa heikompa. Osa kiusaamisen ilmenemismuodoista on aikaan sidonnaisia, esimerkiksi netti- ja somekiusaaminen.

Kiusaaminen aiheuttaa kiusatulle tuhoisia oireita ja ongelmia: syömishäiriöitä, itsetuhoisia ajatuksia ja muita mielenterveyden ongelmia. Salmivalli (2010) kuvailee uhrin kokemusta kiusaamisesta kokonaisvaltaisena ihmisarvon menetyksenä (Salmivalli, 2010, s. 25).

Kiusaamisella on osuutta myös yhteiskunnan päihdeongelmien ja syrjäytymisen syntymisessä (Välimäki & Haapasalo, 2023).

Kiusaamisen aiheuttamat seuraukset osoittavat toiminnan vahingollisuuden ja asian vakavuuden. Toiminnan vahingollisuuden vuoksi kiusaamisen ongelmaan on puututtava varhain ja tätä ilmiötä on pyrittävä ennaltaehkäisemään kaikin keinoin.

Kiusatulle aiheutuu valtavasti inhimillistä kärsimystä, jonka määrää ulkopuolisen on mahdotonta ymmärtää. Kiusaaminen on koko yhteiskunnan ongelma. Esimerkiksi terveydenhuollossa kiusaamisen seurausten jälkihoitoon kuuluu paljon yhteiskunnan resursseja. Tutkimuskirjallisuudestani Rettew ja Pawlowski (2016), Salmivalli (2010) ja Shariff (2008) kirjoittavat kiusaamisen johtaneen uhrin itsemurhaan. Fordin ja kollegoiden (2017) Australiassa toteutetussa tutkimuksessa on myös todettu kiusaamiseen osallistuvilla ja kiusaamisen uhriksi joutuvilla nuorilla olevan suurempi riski itsetuhoiseen käytökseen, itsemurha-ajatuksiin ja itsemurhayrityksiin (Ford ym., 2017). Suomessa kiusaamisen ja itsemurhien yhteyttä ei ole tutkittu. Tällaiset tilanteet ovat toisinaan olleet myös mediassa esillä Suomessa. Lapsi on joutunut kiusaamisen myötä tilanteeseen, josta hän ei näe muuta poispääsyä kuin kuoleman. Näissä tilanteissa nousee kysymys: millainen vastuu koululla ja koko yhteiskunnalla on kiusaamisesta?

Joskus koulukiusaaminen johtaa myös äärimmäisen surullisiin tekoihin. Näistä ikäviä esimerkkejä 2020-luvulta ovat Koskelan surma, jossa kiusattu kiusattiin hengiltä, sekä Viertolan kouluampuminen, jossa koulukiusaaminen johti kiusatun toteuttamaan kouluampumiseen. (Kirsi & Karppi, 2021.) (Happonen, 2024.) Koulukiusaaminen on ollut tekijän motiivina myös aiemmin Raumalla 1989, Jokelassa 2007 ja Kauhajoella 2008 tapahtuneisiin koulusurmiin (Mäntysalo, 2024). Tällaiset teot ovat äärimmäisen järkyttäviä. Tämänlaiset nuorten teot ovat aina myös koko hyvinvointiyhteiskunnan epäonnistumisia. Jotta tulevaisuudessa yhdenkään lapsen elämä ei loppuisi kiusaamisen vuoksi, on jokaisen aikuisen ja erityisesti kasvatusalan ammattilaisten aika puuttua kiusaamiseen sekä toimia koulukiusaamisen lopettamiseksi.

Nykyisten lakien perusteella kiusaaminen täyttää joissain tapauksissa rikoksen piirteet. Kiusaaminen voi olla rikoksena kunnianloukkaus, pahoinpitely, laiton uhkaus tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen. (Poliisi, 2024.) Kuitenkin esimerkiksi epäsuoraa kiusaamista on hankalampaa havaita ja näin ollen myös hankalampaa tuomita, vaikka lyhytaikaisella epäsuorallakin kiusaamisella voidaan aiheuttaa yksilölle mittavia vahinkoja.

Kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin on aiemmin tehty kansalaisaloite, jossa toivottiin koulukiusaamisesta laadittavan oma pykälä koulukiusaamisesta. Kansalaisaloite keräsi tarvittavan määrän allekirjoituksia. (STT–Yle, 2021.) Ehdotus kuitenkin hylättiin eduskunnan toimesta vedoten siihen, ettei tällaiselle omalle rikosnimikkeelle nähty tarvetta, sekä siihen,

ettei voitu olla varmoja, olisiko tällaisella kriminalisoinnilla toivottuja pedagogisia vaikutuksia. Kiusaamisen kriminalisointi on problemaattista osin myös siksi, että se on perusopetusikäisten lasten ja nuorten ongelma ja rikosoikeudellinen vastuu alkaa vasta 15-vuotiaana. Lakivaliokunta (2022) totesi myös, että kiusaamisen kriminalisoinnilla ei onnistuttaisi parantamaan uhrien vahingonkorvausasemaa mitenkään. (Lakivaliokunta, 2022.)

Kiusaamisen ollessa rikos on kiusaamisen täytynyt jatkua pitkään, sen on pitänyt tulla poliisin käsittelyyn, ja poliisin on pitänyt nähdä kiusaamisen täyttävän rikoksen piirteet. Mielestäni systemaattinen kiusaaminen on toimintana aina erittäin väärin. Kiusaamisen jatkuessa pitkällä aikavälillä kiusaajalle on myös annettu mahdollisuus lopettaa toimintansa, mutta sitä ei ole syystä tai toisesta tapahtunut. Pohdin tutkielmaa kirjoittaessani, miksei kiusaamisesta ole olemassa omaa rikosoikeudellista lakia. Nyt kiusaaminen on tuomittavaa ikään kuin mutkan kautta, jos se määrittää jonkin muun rikoksen kuten pahoinpitelyn tunnusmerkit. Uskon, että jos toistuvasta kiusaamisesta olisi olemassa oma rikoslakikohta, se lisäisi samalla myös kiusaamisen eettisyyden ymmärrystä. Tällöin tavallaan yhteiskuntammekin entistä paremmin huomioisi tämän vakavan ilmiön ja tarjoaisi myös enemmän keinoja siihen puuttumiseen. Mielestäni tahallisen ja toistuvan kiusaamisen pitäisi olla aina myös rikosoikeudellisesti tuomittavaa. Nykyinen lainsäädäntö ei tavoita esimerkiksi epäsuoraa kiusaamista, sillä tätä kiusaamisen muotoa on erittäin vaikea ulkopuolisen havaita.

Kysymystä siitä, kenellä on viime käden vastuu kiusaamisesta, pallotellaan niin yhteiskunnan, poliisin, rehtorin kuin myös opettajien kesken. Jokainen kiusaamistilanne on yksilöllinen ja syyt pitkäaikaiseen kiusaamiseen ovat näin myös tilannekohtaisia. Joissain tilanteissa kysymys saattaa olla myös aggressiivisesti käyttäytyvästä oppilaasta, jolle ei ole saatu erityisluokan paikkaa. Näissä tilanteissa vastuu on osittain myös kuntapoliittinen, vaikka kiusaaminen ilmiönä on aina monisyinen. Mielestäni on aika lopettaa vastuun pallottelu ja pohtia, mitä aikuisena voi tehdä kiusaamisen vastaisen työn hyväksi.

KiVa Koulu -ohjelma tunnistaa, että kiusaamista pääsee tapahtumaan eniten juuri välitunneilla, mutta ohjelma itsessään ei tarjoa tähän konkreettisia ratkaisuja. Tutkimusaineistostanikin nousi esille, että kiusaamistilanteet tapahtuvat usein välituntien aikana. Hamarus (2008) kertoo, että välitunnit on hyvä huomioida erikseen opetuksen suunnittelussa kiusaamisen ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Välitunneilla ei ole järjestettyä ohjelmaa oppilaille ja näin ne ovat kiusaamiselle erityisen alttiita tilanteita. Välitunneille toiminnan järjestäminen vähentää oppilaiden yksinjäämistä sekä ehkäisee

kiusaamistilanteiden syntymistä. Ystävyyserinki on esimerkki järjestetystä välituntitoiminnasta, johon kaikki oppilaat ovat tervetulleita. Ystävyyserinki toimii rajatulla välituntialueella, jossa ohjaaja tai opettaja suunnittelee oppilaille ohjelmaa. (Hamarus, 2008.)

Tutkimukseen osallistuneessa koulussa ei ole käytössä ystävyyserinki-toimintaa, mutta koulussa on käytössä tila, jossa saa oleskella välitunnilla, jos ei pysty kiusaamisen vuoksi menemään ulos välitunneilla. Tutkimusaineistossa kukaan tutkittavista ei tuonut esille tätä kyseistä tilaa.

Ehdotan, että KiVa Koulu -ohjelmaa voitaisiin kehittää juuri välituntitoiminnan keinoin. Myös tutkimukseen osallistuneen koulun kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja työkaluja kiusaamisen torjumiseen voitaisiin kehittää välituntitoiminnalla. Hamaruksen (2008) esittämä ystävyyserinki voisi olla yksi keino välituntitoimintaan (Hamarus, 2008).

Oppilaiden vastauksista osa jäi auki tai oli vaikeasti tulkittavissa. Näin ollen tutkijana keskustelin vielä koulun rehtorin kanssa oppilaiden vastauksista epäselväksi jääneistä asioista. Haastatteluissa kukaan oppilaista ei maininnut koulun KiVa-tiimiä, missään kohtaa haastatteluja. Koulun rehtori totesi, ettei tämä ole ollut tietoinen valinta pitää KiVa-tiimiä oppilailta piilossa, sillä oppilaita varten KiVa-tiimi ja koko KiVa Koulu -ohjelma on. Rehtorin mukaan on luokanopettajan päätettävissä, kertooko tämä oppilaille, että koulussa on varta vasten KiVa Koulu -ohjelmaan nimetyt opettajat eli KiVa-tiimi.

Koulussa KiVa-tiimille on järjestetty oma viikkotunti kiusaamistapausten käsittelyyn, ja KiVa -opettajia huomioidaan vastuualueestaan myös opettajan palkkauksessa. KiVa-interventio ei velvoita kouluja tällaisiin järjestelyihin, mutta tutkimukseen osallistunut koulu on halunnut ne huomioida. Tällaiset tekijät kertovat mielestäni, että koulussa arvostetaan KiVa Koulu -ohjelmaa ja arvostetaan myös KiVa opettajien tekemää työtä kiusaamista vastaan.

Rehtorin mukaan KiVa Koulu -interventio on koulun tärkein työkalu kiusaamisen vastaiseen työhön. Rehtori toi esiin ohjelman merkitystä niin kiusaamisen ennaltaehkäisevässä työssä kuin myös työkaluna puuttua kiusaamiseen. Koulussa luotetaan opettajan autonomiaan toteuttaa KiVa Koulu -ohjelmaa, eikä KiVa Koulu -oppituntien toteutumista seurata. Opettajien perehdytyksen interventioon rehtorin mukaan hoitaa koulun KiVa Koulu -opettajat.

Oppilaiden haastatteluissa oppilaat liittivät KiVa Koulu -ohjelmaan myös asioita, jotka eivät varsinaisesti kuulu KiVa-intervention toteutukseen, esimerkiksi lapsenoikeudet.

Tutkimukseen osallistuneessa koulussa on käytössä myös Verso-interventio ja koulu järjestää erilaisia teemaviikkoja ympäri vuoden. Lapsenoikeudet, erilaiset teemaviikot ja interventiot ovat sisällöltään jonkin verran päällekkäisiä KiVa-intervention kanssa. Oppilaiden mieleen erilaiset interventiot eivät hahmotu kokonaisuuksina, mutta interventioiden välittämät arvot ja asenteet välittyvät. Asenteiden ja arvojen välittyminen on mielestäni kuitenkin KiVa Koulun tärkein tavoite ja muut interventiot vain tukevat KiVa Koulu -ohjelman oppimistavoitteita.

Jatkotutkimusaiheena ehdotan tutkimusta siitä, miksi KiVa Koulu herättää kasvatusalan ihmisissä niin paljon kritiikkiä, vaikka ohjelma perustuu tutkittuun tietoon. Toisena jatkotutkimusaiheena ehdotan opettajiin ja rehtoreihin kohdistunutta tutkimusta KiVa Koulun toteutuneesta opetussuunnitelmasta verrattuna KiVa Koulun tarkoitettuun opetussuunnitelmaan.

KiVa Koulu -ohjelma on saanut mediassa kritiikkiä siitä, ettei se riitä väkivaltaisen ja vakavan kiusaamisen ehkäisyyn. Esimerkiksi Koskelan surmaan osallistuneiden oppilaiden koulussa oli käytössä KiVa Koulu -ohjelma. (Thynel & Jääрни, 2021). Yhtenä jatkotutkimusaiheena ehdotan näin ollen myös KiVa Koulun kohdennettujen toimenpiteisiin osallistuneiden oppilaiden haastattelututkimusta. Tällaisella tutkimuksella voitaisiin tavoittaa syitä sille, miksi KiVa Koulu -ohjelma on joissain tilanteissa riittämätön.

Omassa luokanopettajakoulutuksessani kiusaaminen aiheena on tullut esiin, mutta koulutusta ilmiön käsittelyyn en ole tähänastisen koulutukseni aikana juurikaan saanut. Tutkimukseni perusteella tämä tuntuu kummalliselta, sillä kiusaaminen on vahingollista.

Opettajankoulutuksessa kiusaamista voitaisiin käsitellä entistä enemmän esimerkiksi kasvatuspsykologian yhteydessä, sillä ilmiö on pitkälti psykologinen.

Yhteiskunnallinen keskustelu kiusaamisesta on lisääntynyt, mutta toimet sen kukistamiseksi ovat edelleen riittämättömät. Edelleen kuulee myös ikäviä kommentteja aikuisilta siitä, kuinka kiusaaminen on vain osa kasvua ja kehitystä ja se kuuluu kestäväksi. Tällaisten puheiden toivoisi loppuvan ja aikuisten suhtautumisen muuttuvan tähän ilmiöön.

Välillä kuulee myös voimakasta kritiikkiä siitä, kuinka KiVa Koulu -ohjelma ei ole niin tarpeellinen, että sitä toteutettaisiin suunnitellusti, tai ohjelmaa kritisoidaan muuten voimakkaasti. KiVa Koulu -ohjelma on kansainvälisissä tutkimuksissa todettu erittäin toimivaksi. Toki ongelmia syntyy, jos koulu ilmoittaa käyttävänsä KiVa Koulu -ohjelmaa, mutta samaan aikaan opettajat eivät käytännössä kuitenkaan sitä toteuta. Tällaisissa tilanteissa KiVa-interventio on varmasti riittämätön, sillä silloin opettajat eivät tule edes uskoneeksi sen koko potentiaaliin, mitä se parhaimmillaan voisi kouluympäristössä saada aikaan. Mielestäni kiusaaminen ilmiönä on aiheena niin vakava, että jokaisen koulun rehtorin kuuluisi kouluttaa opettajansa ilmiöön ja sen käsittelyyn koulussaan.

J. K. Rowling kirjoittaa: ”Sillä vaikka itse emme tekisi ainuttakaan pahaan tekoa, on välinpitämätön suhtautuminen pahaan sen puolella olemista.” (Rowling & Sonninen, 2018, s.61). Mielestäni tämä ajatus pätee hyvin myös kiusaamisen ilmiöön. Kiusaaminen nuoren itsemurhan syynä sekä koulusurmat ovat surullisia esimerkkejä siitä, mihin koulukiusaaminen voi pahimmillaan johtaa. Jotta kiusaaminen ei enää koskaan johtaisi kenenkään kuolemaan, on välinpitämättömän suhtautumisen kiusaamiseen loputtava.

Kiusaamista ei valitettavasti saada loppumaan maailmasta. Siihen on puututtava aina uudelleen ja uudelleen. Kiusaamisen vähentäminen on oikeasti mahdollista; se vaatii vain kiusaamiseen vastaiseen työhön sitoutumista. (Ahtola, 2016; Salmivalli, 2010.) Mikään keino itsessään ei ole tehokas, vaan sen tekevät tehokkaaksi sen toteuttajat, opettajat (Salmivalli, 2010).

Lähteet

- Ahtola, A. 2016. Psyykkinen hyvinvointi ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Duncan, N., & Rivers, I. 2013. Bullying: experiences and discourses of sexuality and gender. London;: Routledge. Saatavilla <https://doi.org/10.4324/9780203076774>
- Eldén, S. 2013. Inviting the messy: Drawing methods and ‘children’s voices. *Childhood* (Copenhagen, Denmark), 20(1), 66–81. Saatavilla <https://doi.org/10.1177/0907568212447243>
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Ford, R., King, T., Priest, N., & Kavanagh, A. 2017. Bullying and mental health and suicidal behaviour among 14- to 15-year-olds in a representative sample of Australian children. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 51(9), 897–908. Saatavilla <https://doi.org/10.1177/0004867417700275>
- Gaffney, H., Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. 2019. Evaluating the effectiveness of school-bullying prevention programs: An updated meta-analytical review. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 111–133. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.07.001>
- Gomes, A. Martins, M. Silva, B. Ferreira, E. Nunes, O. & Caldas, A-C. 2022. How Different are Girls and Boys as Bullies and Victims? Comparative Perspectives on Gender and Age in the Bullying Dynamics. *International Journal of Educational Psychology*, 11(3).
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen: huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Hamarus, P., Holmberg-Kalenius, T., & Salmi, S. 2015. Opas kiusaamisen jälkihoitoon. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Happonen, R. 2024. Poliisi vahvistaa Ylen tiedot: Vantaan kouluampumisen motiivina on kiusaaminen. Yle. Saatavilla <https://yle.fi/a/74-20081890> (Luettu 3.4.2024.)
- Harcourt, D., & Einarsdottir, J. 2011. Introducing children's perspectives and participation in research. *European Early Childhood Education Research Journal*, 19(3), 301–307. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2011.597962>
- Harjunoski, S.-M., & Harjunoski, R. 1994. Kiusanhenki lapsen kengissä: koulukiusaaminen - haaste kasvattajalle. Helsinki: Kirjapaja.
- Herkama, S. Saarento, S. Salmivalli, C. 2017. The KiVa antibullying program: Lessons learned and future directions. In P. Sturmey (Ed.), *Handbook on Aggression and Violence*, vol. 3. Wiley.
- Hirsjärvi, S., Sajavaara, P., Liikanen, P., Remes, P., & Sinivuori, E. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Höistad, G., & Korpela, S. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä: opas kouluille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja.
- Isaacs, J., Hodges, E. V. E., & Salmivalli, C. 2008. Long-term Consequences of Victimization by Peers: A Follow-up from Adolescence to Young Adulthood. *International Journal of Developmental Science*, 2(4), 387–397. Saatavilla <https://doi.org/10.3233/DEV-2008-2404>
- Kallinen, K., & Pirskanen, H. 2022. Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona: miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- Kasvuntuki. 2020. KiVa Koulu. Saatavilla <https://kasvuntuki.fi/menetelmat/kiva-koulu/>
(Luettu 9.2.2023.)
- Kaukiainen, A., & Salmivalli, C. 2009. KiVa Koulu: vanhempien opas 1. painos. Helsinki:
Opetusministeriö.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2017. Hyvä itsetunto. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- KiVa Koulu. 2022. Turun Yliopisto & Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla
<https://www.kivakoulu.fi/oppilaalle/mita-kiusaaminen-on/> (Luettu 15.1.2023.)
- Kirsi, K. & Karppi, T. 2021. Koskelan henkirikoksen syyttäjät: Illan kuluessa syytettyjen on
täytynyt ymmärtää, mihin teko johtaa – teossa kysymys tahallisuuden alimmasta
asteesta. Yle. Saatavilla <https://yle.fi/a/3-11811263> (Luettu 3.4.2024.)
- Komulainen, S. 2007. The Ambiguity of the Child's 'Voice' in Social Research. *Childhood*
(Copenhagen, Denmark), 14(1), 11–28. Saatavilla
<https://doi.org/10.1177/0907568207068561>
- Kronqvist, E.-L., & Pulkkinen, M.-L. 2007. Kehityspsykologia: matkalla muutokseen.
Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Laitinen, K. Haanpää, S. Francke, L. Lahtinen, M. Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja
oppilaitoksissa. 2020. Opetushallitus.
- Lakivaliokunta. 2022. Valiokunnan mietintö. Kouluväkivalta kirjattava rikoslakiin. Saatavilla
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/LaVM_11+2022.aspx (Luettu
3.4.2024.)

- Limber, S. P., Olweus, D., Wang, W., Masiello, M., & Breivik, K. 2018. Evaluation of the Olweus Bullying Prevention Program: A large scale study of U.S. students in grades 3–11. *Journal of School Psychology*, 69, 56–72. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2018.04.004>
- Munukka, J., & Kurki, R. 2019. Ylistettyä Kiva koulu -ohjelmaa käytetään jopa vahingollisella tavalla: ”Jättää aikamoisia traumoja kiusatulle”. Yle Saatavilla <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/09/ylistettya-kiva-koulu-ohjelmaa-kaytetaan-jopa-vahingollisella-tavalla-jattaa> (Luettu 21.5.2024.)
- Mäntysalo, J. 2024. Kasvoille sylkemistä, pukeutumisesta pilkkaamista – kokemus kiusatuksi tulemisesta yhdistää Suomen kouluampumisia. Yle. Saatavilla <https://yle.fi/a/74-20081950> (Luettu 11.4.2024.)
- Olweus, D., & Mäkelä, M. 1992. *Kiusaaminen koulussa*. Helsingissä: Otava.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Opetushallitus. Saatavilla https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Perusopetuslaki 1998. 628/21.8.1998.
- Piaget, Jean., Inhelder, Bärbel., & Rutanen, M. 1977. *Lapsen psykologia*. Jyväskylä: Gummerus.
- Piispanen, M. 2008. *Hyvä oppimisympäristö: oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvyyskäsitusten kohtaaminen peruskoulussa*. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
- Poliisi. 2024. Kiusaaminen voi olla rikos. Saatavilla <https://poliisi.fi/koulukiusaaminen-voilla-rikos> (Luettu 24.3.2024.)
- Pöyhönen, V. 2021. *Noidankehästä pois: voiko koulukiusaamisen kierteen katkaista*. Helsinki: Tammi.

- Rettew, D. C., & Pawlowski, S. 2016. Bullying. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 25(2), 235–242. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.chc.2015.12.002>
- Rikander, H. 2021. *Oppilaitosturvallisuus* (1. p.). Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Rowling, J. K., & Sonninen, L. 2018. *Tästä alkaa elämä*. Helsinki: Otava.
- Ruusuvuori, J., Tiittula, L., & Aaltonen, T. 2005. *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Salmivalli, C. 1998. *Koulukiusaaminen ryhmäilmionä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmivalli, C., Pöyhönen, V., & Kaukiainen, A. 2009. *KiVa Koulu: Opettajan opas alakoulun 4. luokalle* (1. p.). Turku: Turun yliopisto.
- Salmivalli, C. 2010. *Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja* (2. uud. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli, C., Poskiparta, E., Tikka, Anna., & Pöyhönen, V. 2010. *KiVa Koulu: opettajan opas alakoulun 1. luokalle* (2. p.). Turku: Turun yliopisto.
- Salmivalli, C., Poskiparta, E., Tikka, A., & Pöyhönen, V. 2018. *KiVa Koulu: Opettajan opas alakoulun 1. luokalle* (3. uud. p.). Turku: Turun yliopisto.
- Saloviita, T., Lehti, S., Reinikainen, E., Sigfrids, A., Salo, P., Hamarus, P., ... Leino, S. 2009. *Meidän koulu: keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Shariff, S. 2008. *Cyber-bullying: issues and solutions for the school, the classroom and the home*. London: Routledge.

- Silva, M. A. I., Pereira, B., Mendonça, D., Nunes, B., & de Oliveira, W. A. 2013. The involvement of girls and boys with bullying: An analysis of gender differences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 10(12), 6820–6831. Saatavilla <https://doi.org/10.3390/ijerph10126820>
- Stavrinides, P., Georgiou, S., & Theofanous, V. 2010. Bullying and empathy: a short-term longitudinal investigation. *Educational Psychology (Dorchester-on-Thames)*, 30(7), 793–802. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/01443410.2010.506004>
- STT–Yle. 2021. Kansalaisaloite kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin etenee. Yle. Saatavilla <https://yle.fi/a/3-11837166> (Luettu 3.4.2024.)
- THL. 2021. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143063/ktk_tilastoraportti2021_2021-09-09_kuviot_kuvana.pdf
- THL. 2023. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2023. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147270/Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointi%20Kouluterveyskysely%202023%20Tilastoraportti%2048_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Thynel, T. & Jääri, C. 2021. Saatavilla <https://yle.fi/a/3-11815319> (Luettu 8.4.2024.)
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Saatavilla https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Tuomi, J., & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (6. uud. laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tsaousis, I. 2016. The relationship of self-esteem to bullying perpetration and peer victimization among schoolchildren and adolescents: A meta-analytic review. *Aggression and Violent Behavior*, 31, 186–199. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.09.005>

Välimäki, E., & Haapasalo, J. 2023. Kiusatut: kertomuksia koulusta. Helsinki: Into.

Wang, C., Berry, B., & Swearer, S. M. 2013. The Critical Role of School Climate in Effective Bullying Prevention. *Theory into Practice*, 52(4), 296–302. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/00405841.2013.829735>

Liitteet

Liite 1. Saatekirje vanhemmille

Hei XXXXX koulun vanhemmat!

Olen Turun yliopiston Rauman opettajankoulutuslaitoksen opiskelija. Kirjoitan Pro Gradu –tutkielmaani koulukiusaamisesta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten KiVa Koulu näyttäytyy oppilaalle, ja miten oppilaat kokevat aikuisten puuttumisen koulukiusaamiseen. Tutkimus toteutetaan lukuvuoden 2023-2024 aikana.

Kaikki tiedot käsitellään luottamuksella, eikä tutkittavaa voida tunnistaa tutkimuksesta. Saadut vastaukset käsitellään myös tietoturvalisistä. Oppilaalla on oikeus kieltäytyä tutkimuksesta, jos niin haluaa. Tutkittavalla oppilaalla on oikeus myös halutessaan keskeyttää tutkimus, jos niin haluaa. Tällöin voitte ilmoittaa asiasta minulle sähköpostilla.

Jotta voin toteuttaa tutkimukseni, tarvitsen vapaaehtoisia tutkimushaastatteluihin. Tutkimushaastatteluja ei tarvitse jännittää etukäteen, eikä tutkimuskysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia. Tutkimukseen osallistumalla autetaan lisäämään tietoa kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta.

Oppilaan suostumuksen lisäksi tarvitsen teiltä vanhemmat myös suostumuksen oppilaan osallistumisesta tutkimushaastatteluun. Ota rohkeasti yhteyttä, jos sinulla heräsi kysymyksiä tutkimukseeni liittyen!

Pyydän palauttamaan alla olevan kyselyn täytettynä luokan opettajalle 24.11.2023 mennessä. Ympyröi vastauksesta se kohta, joka sopii sinun lapseesi.

Ystävällisin terveisin Ruut Vuola puh. XXXXXX

Koulun   2. luokan oppilas   5.luokan oppilas   Nimi:

Saa osallistua

Ei saa osallistua

koulukiusaamiseen ja KiVa Kouluun liittyvään tutkimushaastatteluun.

Huoltajan allekirjoitus ja päivämäärä

Liite 2. Saatekirje oppilaille

Hei XXXXXX koulun oppilas!

Olen Turun yliopiston Rauman opettajankoulutuslaitoksen opiskelija. Kirjoitan Pro Gradu –tutkielmaani koulukiusaamisesta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten KiVa Koulu näyttäytyy oppilaalle, ja miten oppilaat kokevat aikuisten puuttumisen koulukiusaamiseen. Tutkimus toteutetaan lukuvuoden 2023-2024 aikana.

Kaikki tiedot käsitellään luottamuksella, eikä tutkittavaa voida tunnistaa tutkimuksesta. Saadut vastaukset käsitellään myös tietoturvallisesti. Sinulla on oikeus kieltäytyä tutkimuksesta, jos niin haluat. Tutkittavana sinulla on oikeus myös halutessasi keskeyttää tutkimus, jos niin haluat. Tällöin voit ilmoittaa minulle asiasta sähköpostilla.

Jotta voin toteuttaa tutkimukseni, tarvitsen vapaaehtoisia tutkimushaastatteluihin. Tutkimushaastatteluja ei tarvitse jännittää etukäteen, eikä tutkimuskysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia. Tutkimukseen osallistumalla autat lisäämään tietoa kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta.

Ota rohkeasti yhteyttä, jos sinulla heräsi kysymyksiä tutkimukseeni liittyen!

Pyydän palauttamaan alla olevan kyselyn täytettynä luokanopettajalle 24.11.2023 mennessä. Ympyröi vastauksesta se kohta, joka sopii sinun tutkimustahtoon.

Ystävällisin terveisin Ruut Vuola puh. XXXXXX

Koulun   2. luokan oppilas   5.luokan oppilas   Nimi:

Haluan osallistua

En halua osallistua

koulukiusaamiseen ja KiVa Kouluun liittyvään tutkimushaastatteluun.

Oma allekirjoitus ja päivämäärä

Liite 3. Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset graduun, Ruut Vuola

Pyri kuvailemaan mahdollisimman monipuolisesti ajatuksiasi ja vastaa kysymyksiin rehellisesti niin kuin sinä ajattelet. Kysymyksiin ei ole oikeita, eikä väärä vastauksia. Sinun näkemyksesi on sellaisenaan paras vastaus.

Oppilaan sukupuoli: tyttö   poika   muu

Oppilaan luokka-aste: 2.luokka   5.luokka

1.osa

1. Mitä tästä logosta tulee mieleen? (KiVa Koulu logo)
2. Mitä sanasta KiVa tulee mieleen?
3. Oletko kuullut puhuttavan KiVa-koulusta?
4. Mitä KiVa koulussa saa tehdä ja mitä ei saa tehdä?
5. Mitä se tarkoittaa, että teidän koulu on KiVa Koulu?
6. Miten teidän koulussa toimitaan, jos jotain kiusataan?
7. Muistatko jonkin kiusaamistilanteen koulustasi, mitä siinä tapahtui? Entä miten tilanne selvitettiin?
8. Miten KiVa-koulu ohjelma näkyy koulussasi?
9. Mitä muistat KiVa-Koulu oppitunneista? Millaisia KiVa Koulu aiheiset oppitunnit ovat olleet? Mitä siellä puhutaan? Mihin siellä keskitytään?
10. Mitä tunteita KiVa-koulu oppituntien aiheet sinussa herättää?

Tunnekortit: ilo, hauskuus, turvallisuus, turvattomuus, myötätunto, häpeä, suru, viha, ahdistus, anteeksiannon tunne, anteeksisaamisen tunne, oikeudenmukaisuus, epäoikeudenmukaisuus, inho, hyväksyntä, innostus, rohkeus, yksinäisyys, ystävällisyys
11. Haluatko kertoa, miksi valitsi juuri nämä tunteet?
12. Oletko oppitunneilla päässyt pelaamaan KiVa Koulun oppimispeljä?

2. osa

1. Mitä koulukiusaaminen mielestäsi on?
2. Piirrä, mitä koulukiusaaminen mielestäsi on?
3. Tuleeko sinulle mieleen, jokin tilanne, missä joku on joutunut kiusatuksi? Mitä siinä tapahtui? Mitä ajattelit silloin? Miltä tilanne tuntui?
4. Kenelle voit kertoa kiusaamisesta? Oletko kertonut kiusaamisesta joskus aikuiselle? Jos olet, kerro tilanteesta.
5. Muistatko jonkun tilanteen, jossa aikuinen olisi puuttunut kiusaamiseen? Mitä siinä tapahtui?
6. Miten aikuiset puuttuvat kiusaamiseen? Mitä aikuiset tekevät, auttaako se ja miten se vaikuttaa?
7. Onko sinulla turvallista aikuista, jolle voit kertoa, jos sinua tai jotain toista kiusataan? Ketä turvallisia aikuisia sinulla
  - oma ope
  - toinen ope
  - terveydenhoitaja
  - kuraattori
  - opiskelopsykologi
  - rehtori
  - kouluavustaja
  - vanhempi
  - joku muu, kuka?
8. Miten ikävää koulukiusaaminen mielestäsi on? arvioi ja aseta kivi janalle 1-10
1 = Ei ollenkaan ikävää
10 = Erittäin ikävää

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
9. Miksi laitoit kiven juuri tähän kohtaan?